

RINGVAADE

EMAKEELE SELTSI 82. TEGEVUSAASTA (2001)

Üritused

Konverentsid

2001. aastal toimus Emakeele Seltsi (kaas)korraldamisel 3 konverentsi.

1. 3. jaanuaril toimus Tartu Ülikooli aulas teaduskonverents "Uurali keeled ja nende kontaktid". Konverents korraldati koostöös TÜ uurali keelte õppetooliga ning oli pühendatud prof Paul Alvre 80. sünnipäevale. Peeti 8 ettekannet: Ago K ü n n a p – "Paul Alvre erilisus uralistikas", Kalevi W i i k – "Viron ja suomen murrerajojen jyrkkyyksistä", Seppo S u h o n e n – "Tähelepanekuid E. N. Setälä liivi sõnavarast", Mauno K o s k i – "Johto-opillista", Pauli S a u k k o n e n – "Keitä me olemme?", Mati H i n t – "Grammatika lahtrid ja vabalt hõljuvad vormid ehk paradigmata ning paradigmata grammatilised vormid", Urmas S u t r o p – "Paul Alvre ja uralistika", Karl P a j u s a l u – "Mitu murret on eesti keeles?".
2. 27. juunil toimus Tartu Ülikooli õpetatud nõukogu saalis XXXIV J. V. Veski päev teemal "Eesti keelepoliitikast". Konverents oli pühendatud eesti keele aktuaalsetele päevaprobleemidele. Peeti 5 ettekannet: Ilmar T o m u s k – "Keeleseaduse täitmise järelevalve valupunkte", Silvi V a r e – "Keeleõppepoliitikast ja eesti keele õppimisest teise keelena", Eduard V ä ä r i – "Kui keelemees J. V. Veski elaks meie ajal", Mihhail S t a l n u h h i n – "Eesti keele areng lähitulevikus: kiire muutumine või mutatsioon?", Jüri V a l g e – "Avalikkus emakeelest".
3. 07.09. – 11.09. toimunud II Eesti suvepäevade raames Krimmis (140 aastat Ukraina eestlust) esinesid teaduskonverentsil 10. septembril ettekannetega Jüri Viikberg, Ele Süvalep, Lembit Võime, Anu Korb, Mare Piho, Birute Klaas, Maia Madisso, Ott Kurs, Raimo Raag, He-

lena Sulkala, Mati Hint. Konverentsi ettekanded publitseeritakse kogumikuna "140 aastat Krimmi eestlust" Jüri Viikbergi korraldamisel ja toimetamisel 2002. aastal.

Keele- ja rahvaluulepäevad

I

Emakeele Seltsi korraldamisel või kaaskorraldamisel peeti 8 keelepäeva.

- a) Eestis peeti 7 keelepäeva, kus esineti 14 ettekandega. Viimasel paaril aastal on keelepäevad koondunud emakeelepäevale või selle lähedusse ning seetõttu on temaatika suuresti seotud K. J. Petersoniga, eriti õpilasettekannetes. Emakeele Seltsi poolt esineti seekord Sillamäe Kannuka koolis (A. Õ i m – "Eesti keel muutunud ühiskonnas"), Viljandi maakonna keelepäeval Võhma Gümnaasiumis (Jüri V i k b e r g – "Keelel on mitu nägu"), Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasiumis (Marju K õ i v u p u u – "Kas siis selle maa keel..."), Tallinna Õismäe Vene Gümnaasiumis (A. Õ i m – "Eesti keel teel Euroopa Liitu"), Tallinna Lasnamäe vene koolide keelepäeval Mahtara Gümnaasiumis (Einar K r a u t – "Suured ja väikesed keeled, noored ja vanad keeled"), Jõhvi keelepäeval (Helmi N e e t a r – "Jõhvi vana murdekeele kirjapanekud Eesti Keele Instituudis"), Kiltsi keelepäeval (Piret V o o l a i d – "Mis on keerdküsimus?", Pire T e e r a s – "Foneetikast ja õ-st").
- b) Väljaspool Eestit korraldas ES ühe keelepäeva – 19. mail Peterburi keelepäeva, kus peeti 6 ettekannet (Mati Ereht, Tiiu Ereht, Jüri Valge, Eevi Ross, Jaan Maldre, Jüri Viikberg; põhiteema tänapäeva kirja-keel ja keelepoliitika).

II

Koos Akadeemilise Rahvaluule Seltsiga korraldati 3 rahvaluulepäeva.

Kaks rahvaluulepäeva teemal "Petersonist Runnelini" toimus Tallinna Inglise Kolledžis (üks 5.– 8. klassi õpilastele, teine 9.–12. klassi õpilastele). Ettekannetega esinesid Vaike S a r v ("Maarahva tähtpäevad") ning Risto J ä r v ("K. J. Peterson rahvaluule harrastajana"). Vanemate klasside õpilastele esinesid R. J ä r v – "Soome mütoloogia"

eesti eepose eelpostina”, Geiu R o h t l a – ”Pilk Tartu muusikaellu K. J. Petersoni päevil” ja Kristi M e t s t e ”Mõnda Faehlmanni muistenditest”.

Teine rahvaluulepäev toimus Tallinna Pelgulinna Gümnaasiumis, kus Ülo Tedre kõneles eesti rahvakommetest.

Ettekandekoosolekud

Ettekandekoosolekuid peeti 8, neis Tartus 5 ja Tallinnas 3.

Teemad: murdeuurimine ja murdeuurijad (Mari Must, Helmi Neetar, Anu Haak, Merike Parve), keelekorraldus ja keelekorraldajad (Tiiu Erelt, Elli Riikoja, Jaan Toomla, Valve-Liivi Kingisepp, Margit Nirgi), hääldusõpe (Einar Kraut), nimed (Ilmari Lahti), grammatika (Mati Erelt, Ellen Uuspõld), kirjakeele kujunemine (Küllli Habicht, Malle Salupere).

Ettekandekoosolekuid korraldati koostöös Tartu Ülikooliga (2) ja Akadeemilise Baltisaksa Kultuuriseltsiga (1).

Keeleainestiku kogumine

Alates 1996. aastast ei olnud Emakeele Selts enam keelekogumisvõistlusi välja kuulutanud. Sealtpeale oli keelekogumine üksikute huviliste isiklikuks asjaks (nt Eduard Leppik saatis igal aastal seltsile kaastöid, vahele jäi tal tervisehädade tõttu vaid 2000. aasta). 2001. aastal otsustati uuesti proovida, kas XXI sajandil on sellisel ettevõtmisel perspektiivi. Murdetoimkonna eestvõttel kuulutati läinud aasta septembrikuus välja murdevõistlus ”Nimed ja legendid”. Kaastöid oodati 14-aastastelt ja vanematelt keelehuvilistelt 24. veebruariks 2002. Mainitagu siinkohal, et võistlusele laekus 29 tööd, mis sisaldasid koha- ja isikunimesid, lelude ja loomanimesid ning muud ainekku, kokku 682 lk ja 2833 sedelit. Seega tuleb lugeda võistlust igati kordaläinuks. Võistlustööd vaatas läbi komisjon koosseisus Anu Haak, Kairit Henno, Helju Kaal, Marja Kallasmaa ja Jüri Viikberg. I preemia määrati kahele tööle, II preemia kolmele, III preemia neljale ning ergutuspreemia kolmele tööle.

Keeletoimkond

Keeletoimkond on jätkanud tööd koosseisus: toimkonna vanem – Reet Kasik, liikmed Tiiu Erelt, Krista Kerge, Katrin Kern, Jaak Peebo, Peeter Päll, Maire Raadik, Ellen Uuspõld, Tiit-Rein Viitso ning Einar Kraut.

Keeletoimkonna liikmed on avaldanud mitmeid keelenõualaseid artikleid ajakirjas Oma Keel ja mujalgi, esinenud keelepäevadel, emakeeleõpetajatele, ajakirjanikele, Eesti Raadio saates "Keelekõrv"; turismi- ja reklaamifirmade töötajaile on räägitud teksti pannist ja õigekeelsusest.

Kirjastamine

Trükist ilmus 2001. aastal:

1. Emakeele Seltsi aastaraamat nr 46 (2000), Tartu 2001, 315 lk.
2. Keeleajakiri Oma Keel nr 1 (86 lk).
3. Oma Keel nr 2 (95 lk).

Teadustöö

I

Euroopa keelteaasta raames on Emakeele Seltsi finantseeritud järgmiste teadusprojektide koordineerimisel ja töö korraldamisel:

1. Eesti keele strateegia allkeelte osa probleemistiku üldkirjeldus (projekti juht Reet Kasik).
2. Raamatu "Eesti keelekorraldus" koostamine (projekti juht Tiiu Erelt).
3. a) Eesti kirjakeele kasutuse ja seisundi uurimise I etapp valdkondades: õigus ja haldus, teadus ja kõrgharidus, ajakirjandus ja meelelahutus, vene kool. b) Valdkonnauuringute koordineerimine (projekti juht Helle Metslang).
4. Raamatu "Estonian Language" koostamine (projekti juht Mati Erelt).
5. Raamatu "Eesti murded" koostamine (projekti juht Karl Pajusalu).

Nimetatud projektide täitmiseks olid kaasatud Tartu Ülikooli, Tallinna Pedagoogikaülikooli ja Eesti Keele Instituudi teadustöötajad.

II

Jätkus töö raamatu "Kultuuripeegel murdekeeles" kallal (vastutav täitja Mari Must, täitjad Eevi Ross, Helju Kaal). Töö peaks lõpule jõudma 2002. a.

Lõpetamisel on Eduard Leppiku mahuka uurimuse "Ülevaade Lääne-Virumaa väikelohulistest kultusekividest" toimetamine.

Muu tegevus

I

30. novembril korraldas Emakeele Seltsi uuesti ellukutsutud murdetoimkond Tallinnas keelehuvilistele õppepäeva "Keelekoguja kool", millest võttis osa 23 inimest Eesti eri paigust. Peeti 4 lühiettekannet: Jüri V i i k b e r g rääkis "Eesti murrete hetkeseisust", Peeter P ä l l "Eesti kohanimetuskogudest", Annika H u s s a r ja Kairit H e n n o "Eesti isikunimede ajaloo" ning Tõnu T e n d e r "Slängist kui murdenähtusest ja slängi kogumisest". Pärast lõunapausi järgnes praktiline osa, kus õpetati, kuidas nimeainestikku ja slängi praktiliselt koguda ja vormistada. Tutvuti Eesti Keele Instituudi murde- ja kohanimetuskogudega. Õppepäeva eesmärk oli õhutada keelehuvi rahva seas, äratada huvi emakeele vastu eeskätt õpilaste seas ning pakkuda jõukohast õpetust iseseisvaks kogumistööks. Rahaliselt toetas ettevõtmist Haridusministeerium 5000 krooniga.

II

Koos Tallinna Teadlaste Majaga algatas Emakeele Selts arutelu teemal "Eesti keel teaduskeelena ja Euroopa Liit". Diskussiooni nõukogusse kuuluvad Mati Erelt, Tõnu Tender, Elsa Pajumaa ja Asta Õim. 2001. aastal peeti 5 diskussiooni:

23. V "Eesti keel tehnikateaduste keelena ja tehnikateaduste levitamine teistes keeltes". Sissejuhatav ettekanne – Hillar Aben;

26. VI "Eesti keel arstiteaduse keelena praegu ja edaspidi". Sissejuhatav ettekanne – Jaak Põlluste;

19. IX "Eesti keele kui teaduskeele hetkeseis loodusteadustes. Kuidas edasi?". Sissejuhatav ettekanne – Anto Raukas;

31. X "Kuidas toetab infotehnoloogia eesti keelt teaduskeelena?". Sissejuhatav ettekanne – Ülo Jaaksoo;

30. XI "Mis keeles kirjutavad praegu ja edaspidi Eesti humanitaarteadlased oma uurimistulemustest?". Sissejuhatav ettekanne – Mart Rannut.

2002. aastal toimus 2 diskussiooni: 30. I "Eesti keel õigus- ja majandusteaduste keelena tänapäeval ja tulevikus. Kas ja mis takistab?", sissejuhatav ettekanne Kaie Keremilt, ja 28. II "Eesti keel teaduskeelena meie põllumajandusteadustes. On seda üldse vaja? (arvab mõnigi...)", sissejuhatavad sõnavõttud Eduard Väärilt ja Aleksander Maastikult. Ettevõtmine tipnes 25. aprillil 2002 konverentsiga Tallinnas.

Projekti toetas Avatud Eesti Fond ja Euroopa Liidu Infosekretariaat, projekti koordinaator ja hing oli Elsa Pajumaa.

Raamatukogu

2001. aastal täenes raamatukogu 103 erineva trükisega. Aasta lõpus oli raamatukogus arvel 5274 inventeeritud eksemplari trükiseid. Trükiseid hangitakse vahetuse, annetuste ja ostu korras.

Liikmeskond

Seisuga 31. detsember 2001 oli Emakeele Seltsil 344 tegevliiget ja 9 auliiget (Eeva Ahven, Paul Alvre, Meinhard Laks, Eduard Leppik, Mari Must, Valdek Pall, Juhan Peegel, Huno Rätsep, Ülo Tedre). Aasta jooksul lahkus seltsist surma läbi üks auliige (Rein Kull), nimekirjast kustutati 2 tegevliiget, üks tegevliige ennistati, aastakoosolekul võeti tegevliikmeks 6 inimest: Tiiu Keskpaik, Mari Mets, Kaire Pihelgas, Sven-Eerik Soosaar, Urmas Sutrop ja Piret Voll.

Juhatus

Seltsi juhatuse koosseis oli jooksva aastal: Mati Erelt – esimees; Karl Pajusalu (asendas Peeter Päll) – abiesimees; Jüri Viikberg – abiesimees; Valve-Liivi Kingisepp – laekur; Tiit-Rein Viitso – abilaekur; Jüri Valge – kirjaetoimetaja; Eevi Ross – abikirjaetoimetaja.

Töötajad

Kuni 31. augustini 2001 töötas seltsi teadussekretärina Tõnu T e n - d e r, seejärel on ametis Asta Õ i m. Seltsi raamatukogu juhataja ja murdekogumise juhendaja/korraldaja on olnud Helju K a a l ning raamatupidaja (töö-ettevõtulepinguga) Tiia Vajak.

Üldiseloostus

Aruandeaasta oli seltsile töö ja ettevõtmiste poolest tavalisest pingelisem. Nimetatagu siin veel kord "Euroopa keeleaastaga" seonduvat, keeleajakirja Oma Keel väljaandmist, murdevõistluse taaskäivitamist, osalemist diskussiooni "Eesti keel teaduskeelena" korraldamises. Tänu seltsi tegusale juhatusele ning aktiivsetele liikmetele ebaõnnestumisi nimetada ei olegi.

Rahaliselt oli 2001. aasta Emakeele Seltsile suhteliselt soodne. Eesti Teaduste Akadeemia tegevustoetusele (145 000 kr) lisandus Haridusministeeriumi toetus murdevõistluse taastamiseks (5000 kr) ja keeleajakirja väljaandmiseks (95 000 kr). Haridusministeeriumi programmi "Eesti keel ja rahvuskultuur" finantseerimisel (70 000 kr) anti välja seltsi aastaraamat, täiendati ja korrastati ESi arhiivraamatukogu. Teadusprojektide asutuse üldkululõivu toel tehti seltsi ruumides hädavajalik remont, hangiti raamatukogule riivleid ning osteti arvuti. Emakeele Seltsi tegevliige Ene Sepp annetas seltsile 2000 kr, mida kasutatakse aastaid tagasi trükkimata jäänud Kodumurde nr 20 publitseerimiseks.

ASTA ÕIM

2001. AASTAL EMAKEELE SELTSI ÜRITUSTEL PEETUD ETTEKANDED

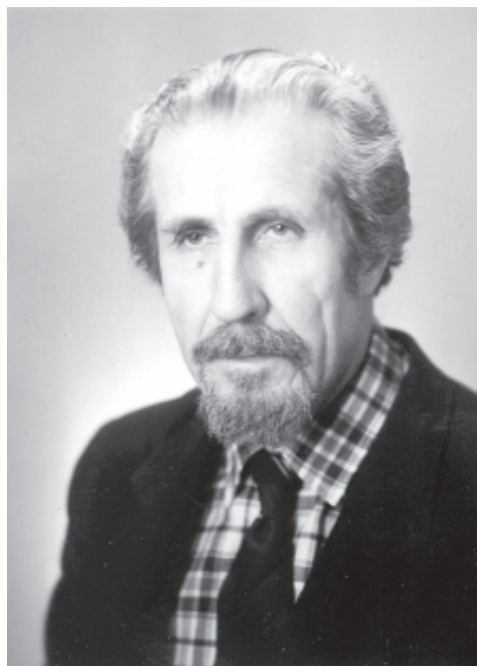
1. **Erelt**, Mati – *pidama*-verbist eesti keeles. Aastakoosolek Tartus, 19. aprill.
2. **Erelt**, Mati – Emakeele Selts ja teised keeleasutused. Peterburi keelepäev, 19. mai.
3. **Erelt**, Tiiu – Eesti kirjakeel ja selle arendamine. Peterburi keelepäev, 19. mai.
4. **Erelt**, Tiiu – Keelekorraldaja Elmar Muuk. Kõnekoosolek Tallinnas, 13. detsember.
5. **Haak**, Anu – Sõna on juubilaril [kommentaariid Aili Univere meenutustele helilindilt]. Kõnekoosolek Tallinnas, 23. oktoober.
6. **Habicht**, Külli – Saksa mõjudest eesti vanemas kirjakeeles. Emakeele Seltsi ja Akadeemilise Baltisaksa Kultuuriseltsi ühine kõnekoosolek Tartus, 14. november.
7. **Hint**, Mati – Grammatika lahtrid ja vabalt hõljuvad vormid ehk paradigmad ning paradigmata grammatilised vormid. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
8. **Hint**, Mati – Mis tähendus on liivikeelsel luulel. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
9. **Järv**, Risto – Gananderi-Petersoni “Soome mütoloogia” eesti eepose eelpositina. Tallinna Inglise Kolledži 9.–12. klasside õpilaste rahvaluulepäev, 14. märts.
10. **Järv**, Risto – K. J. Peterson rahvaluule harrastajana. Tallinna Inglise Kolledži 5.–8. klasside õpilaste rahvaluulepäev, 14. märts.
11. **Kingisepp**, Valve-Liivi – Asta Veski kui J. V. Veski keelepärandi uurija ja hoidja. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli ühine kõnekoosolek Tartus, 30. mai.
12. **Klaas**, Birute – Lõuna-Rootsi eestlastest. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
13. **Korb**, Anu – Eestlased Vene Föderatsioonis. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.

14. **Koski**, Mauno – Johto-opillista. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
15. **Kraut**, Einar – Suured ja väikesed keeled, noored ja vanad keeled. Tallinna Lasnamäe vene koolide keelepäev Mahtra Gümnaasiumis, 14. märts.
16. **Kraut**, Einar – Hääldusõppe probleeme ja võimalusi. Kõnekoosolek Tallinnas, 10. mai.
17. **Kurs**, Ott – Turgi rahvad Krimmis. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
18. **Kuusik**, Raivo – Kristian Jaak Petersonist. Viljandi maakonna keelepäev Võhma Gümnaasiumis, 14. märts.
19. **Kõivupuu**, Marju – Kas siis selle maa keel ... Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasiumi 3. keelepäev, 14. märts.
20. **Künnap**, Ago – Paul Alvre erilisus uralistikas. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
21. **Lahti**, Ilmari – Lindanise – muistse Tallinna nimetuse päritolust. Kõnekoosolek Tartus, 4. mai.
22. **Madisso**, Maia – Eestlus Põhja-Inglismaal 20. sajandi keskel. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
23. **Maldre**, Jaan – Eestlased Peterburis. Peterburi keelepäev, 19. mai.
24. **Metste**, Kristi – Mõnda Faehlmanni muistenditest. Tallinna Inglise Kolledži 9.–12. klasside õpilaste rahvaluulepäev, 14. märts.
25. **Must**, Mari – Aili Univere – XX sajandi inimene. Kõnekoosolek Tallinnas, 23. oktoober.
26. **Neetar**, Helmi – Jõhvi vana murdekeele kirjanekud Eesti Keele Instituudis. Jõhvi keelepäev, 14. märts.
27. **Neetar**, Helmi – Aili Univere kui murdekoguja ja -uurija. Kõnekoosolek Tallinnas, 23. oktoober.
28. **Nirgi**, Margit – Mälestusi Asta Veskest. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli ühine kõnekoosolek Tartus, 30. mai.
29. **Pajusalu**, Karl – Mitu murret on eesti keeles? Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
30. **Parve**, Merike – Rõngu murraku välteprobleeme. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli ühine kõnekoosolek Tartus, 30. mai.
31. **Piho**, Mare – Setude ümberasumisest “külmale maale”. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.

32. **Raag**, Raivo – Hiiumaa rootslaste jälgedes Ukrainas. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
33. **Riikoja**, Elli – Vilgas keele-, kirjandus- ja koolimees Karl Mihkla. Kõnekoosolek Tallinnas, 13. detsember.
34. **Rohkla**, Geiu – Pilk Tartu muusikaellu K. J. Petersoni päevil (1801–1822). Tallinna Inglise Kolledži 9.–12. klasside rahvaluulepäev, 14. märts.
35. **Ross**, Eevi – Eesti murretest ja murdeuurimisest. Peterburi keelepäev, 19. mai.
36. **Salupere**, Malle – Kuidas eesti keelest sai kultuurkeel. Emakeele Seltsi ja Akadeemilise Baltisaksa Kultuuriseltsi ühine kõnekoosolek Tartus, 14. november.
37. **Sarv**, Vaike – Maarahva tähtpäevad. Tallinna Inglise Kolledži 5.–8. klasside õpilaste rahvaluulepäev, 14. märts.
38. **Saukkonen**, Pauli – Keitä me olemme? Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
39. **Stalnuhhin**, Mihhail – Eesti keele areng lähitulevikus: kiire muutumine või mutatsioon? XXXIV J. V. Veski päev Tartus, 27. juuni.
40. **Suhonen**, Seppo – Tähelepanekuid E. N. Setälä liivi sõnavarast. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
41. **Sulkala**, Helena – Põhjaperifeeria kveenid. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
42. **Sutrop**, Urmas – Paul Alvre ja uralistika. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
43. **Süvalep**, Ele – Eduard Vilde Krimmi eestlastest. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojes, 10. september.
44. **Tedre**, Ülo – Eesti vanadest rahvakommetest. Tallinna Pelgulinna Gümnaasiumi rahvaluulepäev, 13. märts.
45. **Tender**, Tõnu – Emakeele Seltsi 81. tegevusaasta (2000). Aastakoosolek Tartus, 19. aprill.
46. **Teras**, Pire – Foneetikast ja õ-st. Kiltsi Põhikooli keelepäev, 14. märts.
47. **Tomusk**, Ilmar – Keeleseaduse täitmise järelevalve valupunkte. XXXIV J. V. Veski päev Tartus, 27. juuni.
48. **Toomla**, Jaan – Eesti klassikakirjanduse toimetaja Elmar Elisto. Kõnekoosolek Tallinnas, 13. detsember.
49. **Uuspõld**, Ellen – *des-* ja *mata-*vormide kaassõnastumine ja eesti komareeglid. Kõnekoosolek Tartus, 10. märts.

50. **Valge**, Jüri – Eesti keelepoliitikast. Peterburi keelepäev, 19. mai.
51. **Valge**, Jüri – Avalikkus emakeelest 2001 ja 1911. XXXIV J. V. Veski päev Tartus, 27. juuni.
52. **Vare**, Silvi – Keelepoliitikast ja eesti keele õppimisest teise keelena. XXXIV J. V. Veski päev Tartus, 27. juuni.
53. **Viikberg**, Jüri – Keelel on mitu nägu. (Murdemaastikku appi võttes.) Viljandi maakonna keelepäev Võhma Gümnaasiumis, 14. märts.
54. **Viikberg**, Jüri – Sankt-Peterburg i estonskoje jazōkoznanije. Peterburi keelepäev, 19. mai.
55. **Viikberg**, Jüri – Eestlaste väljarändamine “soojale maale”. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojas, 10. september.
56. **Voolaid**, Piret – Keerdküsimustest. (Ühest rahvaluule lühivormist.) Kiltsi Põhikooli keelepäev, 14. märts.
57. **Võime**, Lembit – Krimmi eestlased. Asustusloolist. Ukraina eestlaste päevade teaduskonverents Krimmis Beregovojas, 10. september.
58. **Vääri**, Eduard – Kui keelemees J. V. Veski elaks meie ajal. XXXIV J. V. Veski päev Tartus, 27. juuni.
59. **Wiik**, Kalevi – Viron ja suomen murrerajojen jyrkkyyksistä. Emakeele Seltsi ja Tartu Ülikooli uurali keelte õppetooli ühine teaduskonverents “Uurali keeled ja nende kontaktid” Tartus, 12. jaanuar.
60. **Õim**, Asta – Abiks eesti keele õpetamisel. Ettekanne Ida-Virumaa vene koolide eesti keele õpetajatele Sillamäel, 13. märts.
61. **Õim**, Asta – Eesti keel muutunud ühiskonnas. Emakeelepäev Sillamäe Kannuka koolis, 13. märts.
62. **Õim**, Asta – Eesti keel teel Euroopa Liitu. Tallinna Lasnamäe vene koolide keelepäev Mahtra Gümnaasiumis, 14. märts.
63. **Õim**, Haldur – Mati Erelt keeleteaduses. Kõnekoosolek Tartus, 10. märts.

IN MEMORIAM REIN KULL
8.X 1925–12.VIII 2001

Rein Kullile oli tänapäeva kirjakeel keerukas suursüsteem, millel mitmed tasandid ja allsüsteemid ning oma allkeeled. Seda tuli tema arvates korraldada otstarbekalt, paindlikult ja tolerantselt.

Peaaegu terve oma tõise elu, täpsemalt 45 aastat oli R. Kull seotud Eesti Keele Instituudiga (varasema Keele ja Kirjanduse Instituudiga). Asunud instituuti tööle 1956. aastal, hakkas ta osalema õigekeelsussõnaraamatu koostamises. Töö ilmus 1960. aastal ja oli üle hulga aja uus mahukas normatiivne sõnaraamat. R. Kull oli ka järgmise väljaande, 1976. aasta õigekeelsussõnaraamatu üks koostajaid ja toimetajaid. Sõnaraamatutööd saatsid rohked kirjutised kindla, kuid areneva kirjakeele vajalikkusest ning õigekeelsusprobleemidest. R. Kull oli üks neist, kel-

le tööga eesti keelekorraldus teises praeguseks demokraatlikuks keelekorralduseks.

Süvema uurimise teema oli R. Kullil läbi elu liitsõnad ning kokku- ja lahkukirjutamine. Selle viljad olid diplomitöö “Kokku- ja lahkukirjutamine tänapäeva eesti keeles” (1955) ning kaheköiteline kandidaaditöö “Liitnimisõnade kujunemine eesti kirjakeeles” (1967).

Teine meelisteema oli eesti sõnavara täienemine uudissõnadega. R. Kull oli 1972. aastal sõnavõistluse algatajaid ja põhikorraldajaid. See oli rahvalik sõnalooevõistlus, mille mõtet ja tulemusi ta pärast analüüsis mitmes kirjutises. 1985. aastal ilmus koos Henno Meriste ja Tiiu Ereltiga kokkupandud raamat “Uudis- ja unarsõnu”. Sõnavara täienemisele on pühendatud R. Kulli viimanegi ulatuslikum käsitlus “Tehisõnad eesti keeles” (2000).

Valdkond, mille järgi R. Kulli teatakse kõige rohkem, on aga siiski terminoloogia. Oleks raske üles lugeda, kui paljudel erialadel oli ta kaastegev kas terminoloogiakomisjoni liikmena või oskussõnastike ja terministandardite koostajana, toimetajana, juhendajana, retsenseerijana. Kõige enam oli tal põhjust rahul olla selliste töödega nagu “Vene-eesti tehnikasõnaraamat” (1975), “Eesti-inglise-saksa-vene infosõnastik” (1977), “Mereleksikon” (1996), “Meditšiinisõnastik” (1996), “Mitmekeelne õigussõnaraamat” (1998). Suur oli ta osa eesti oskuskeeleõpetuse edasiarendamisel.

Kõige selle taga oli R. Kulli tohutu töövõime ja töötahe, mida jätkus lõpuni. Ta ei mõelnud hetkekski selle peale, et oma niigi suurt koormust vähendada, sest uskus, et ta p e a b tegema – kui tema ei tee, siis keelekorraldajate napolis peres pole seda tööd ka kellegi teise peale veeretada. Nii tuli tal olla neljaköitelisest vene-eesti sõnaraamatust pooleteise köite eestipoolne toimetaja. Üks väheseid töid, mida ta tegi iseenda algatusel, hoole ja armastusega, oli artiklite valimik “Kirjakeel, oskuskeel ja üldkeel” (2000). Üpris erandlikult jäi ta selle raamatuga isegi rahule.

R. Kull kuulus sellesse põlvkonda, kes sirus sõjaeelses vabas Eestis ja sai oma veendumused sealt. See kindel põhi aitas teda üle elada ka raskete sõjajärgsete aastate ebaõigluse ning tuua oma teadmised ja hoiakud läbi okupatsiooniaastate üle iseseisvuse taastanud Eestisse. Koos mõttekaaslastega edendas ta eestikeelset sõjanduse, merenduse, lennunduse, side jm sõnavara ka nõukogude ajal – praegu ei osata seda enam uskudagi. Temaealistele inimestele on eesti keel suurimaid väärtusi, sest nad on ära näinud, millised ohud keelt ja rahvust ähvardavad. Siit ka

südamevalu eesti keele käekäigu pärast, mis kõige teravamalt väljendus sajandivahetuse kirjutises “Kas kindel või lagundatud kirjakeel?”.

Uuesti vabas Eestis pälvis keelekorraldaja töö suure tunnustuse: 1992. aastal sai ta F. J. Wiedemanni keeleauhinna, 1998. aastal IV klassi Valgetähe ordeni, 1999. aastal valiti ta Emakeele Seltsi auliikmeks.

Hea kolleeg Rein Kull on lahkunud, helge mälestus temast, tema tööd ja mõtted jäävad meiega.

TIIU EREL
PEETER PÄLL

ES-i JUUBILARID 2001. AASTAL

JAANUARIS:	03.01.	Paul Alvre	- 80
	06.01.	Vaike Sarv	- 55
	14.01.	Mari Tarand	- 60
	17.01.	Marju Märtsõn	- 65
VEEBRUARIS:	06.02.	Taima Kiisverk	- 55
	07.02.	Voldemar Miller	- 90
	10.02.	Gea Troska	- 75
	15.02.	Benita Brambat	- 80
	24.02.	Ingrid Sarv	- 70
MÄRTSIS:	05.03.	Marta Raisma	- 75
	09.03.	Anu-Reet Hausenberg	- 60
	12.03.	Mati Ereht	- 60
	16.03.	Madis Paide	- 55
	17.03.	Priit Järve	- 60
	18.03.	Kalli Karise	- 65
	22.03.	Arvo Laanest	- 70
APRILLIS:	21.04.	Katalin Mokány	- 60
	26.04.	Ilse Erm	- 95
MAIS:	05.05.	Reet Kasik	- 55
	05.05.	Merle Leppik	- 65
	07.05.	Rutt Hinrikus	- 55
	20.05.	Uno Liivaku	- 75
	27.05.	Leena Kiivit	- 65

JUUNIS:	03.06.	Peep Leppik	- 60
	02.06.	Arvi Leosk	- 60
	04.06.	Ain Kaalep	- 75
	05.06.	Helgi Vihma	- 70
	16.06.	Sirje Otsing	- 60
	26.06.	Eduard Väari	- 75
	JUULIS:	13.07.	Helle Leemets
14.07.		Toomas Tamla	- 50
15.07.		Vilma Metstak	- 75
23.07.		Ago Künnap	- 60
AUGUSTIS:	10.08.	Mikk Sarv	- 50
	14.08.	Ene Sepp	- 55
	29.08.	Anu Haak	- 60
SEPTEMBRIS:	21.09.	Helju Nigols	- 75
	30.09.	Tiit Maksim	- 60
OKTOOBRI:	02.10.	Paul Hagu	- 55
	02.10.	Viive Kingo	- 70
	06.10.	Astrid Villup	- 75
	17.10.	Einar Kraut	- 55
	17.10.	Rein Veidemann	- 55
	28.10.	August Eelmäe	- 70
NOVEMBRIS:	01.11.	Marje Joalaid	- 55
	08.11.	Ele Süvalep	- 50
	20.11.	Leonhard Uuspõld	- 80
DETSEMBRIS:	01.12.	Salme Rajamets	- 75
	04.12.	Silvia Laul	- 70
	26.12.	Helga Laanpere	- 70

MIS ON LAUSE?

Mati Erelt 60

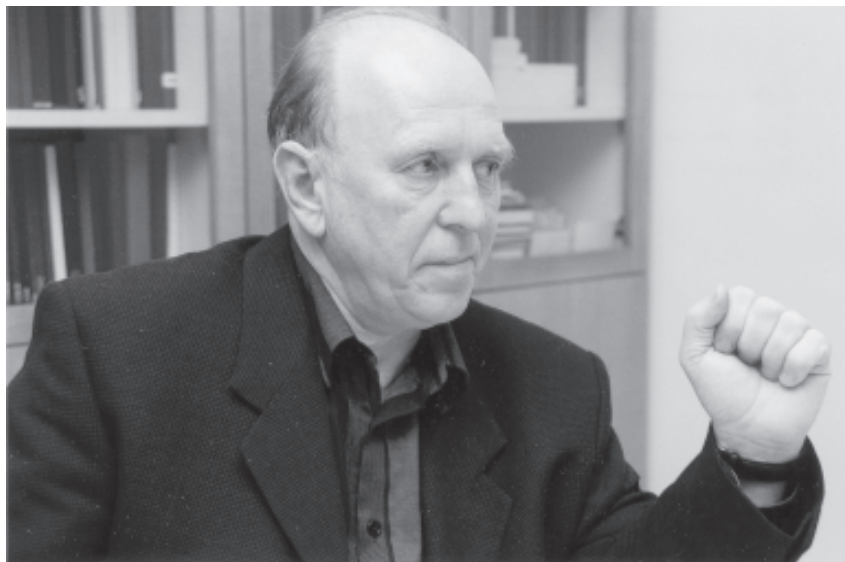
Emakeele Seltsi esimehel, Tartu Ülikooli eesti keele professoril Mati Eretil täitus 12. märtsil 2001 kuuskümmend eluaastat. Juubilari kauaaegselt ja laialdaselt tegevusest eesti keele ja eesti humanitaarteaduste heaks on põhjalikult kirjutanud ta kolleegid Tartu Ülikoolist, professorid Tiit-Rein Viitso (ajakirjas Keel ja Kirjandus 2001, 3, 216–218) ja Haldur Õim (juubilarile pühendatud kogumikus “Keele kannul”, TÜ eesti keele õppetooli toimetised 17, 9–18). Mõlemas kirjutises põimub ülevaateinfo kirjutaja mälestuste ja muljetega, mis on saanud alguse juba ülikooliõpingute ajal. Vahepeal on Mati Ereli juubelist aega mööda läinud, juubelikirjutised läbi loetud, ja tähtpäeva taas meenutades lubaksin endale veidike subjektiivset vaatenurka.

Kui Huno Rätsep minu, teise kursuse lingvistikahuvilise tudengi GGGsse (generatiivse grammatika gruppi) kutsus, olid kõik teised ggg-lased seal juba ees, teiste seas nii Mati Ereli kui Tiit-Rein Viitso ja Haldur Õim. Viimased meenutavad Mati Ereli valgelokilise noormehe, kes oli eriala vahetanud, tulles üle Tallinna Polütehnilise Instituudi mehaanikateaduskonnast. Minu jaoks olid nad kõik koolitatud keeleteadlased, tark, innustav ja toetav seltskond. Mati Ereli käis GGG koosolekutele Tallinnast, kus ta oli üks Keele ja Kirjanduse Instituudis koostatava eesti keele seletava sõnaraamatu tegijaid. Tema oma uurimistema aspirandina oli aga adjektiivide komparatsioon, mida ta uuris moodsate meetoditega. GGG poolt väljaantavas kogumikus “Keel ja struktuur” ilmus temalt struktuuraalse ja generatiivse grammatika raamistiku paigutuvaid kirjutisi, mis käsitlesid käänete funktsioone ning gradatsiooni ja komparatsiooni semantikat. Samast ajast on aga alguse saanud ka ta ülevaatekirjutiste rida: artikkel “Adjektiivide gradatsioon ja komparatsioon eesti keeles I” (“Keel ja struktuur” 4, 1970) annab kõigepealt süstemaatilise ja põhjaliku ülevaate generatiivse grammatika kujunemisest. Kandidaadiväitekirja “Komparatiivse adjektiiviga laused eesti keeles. (Semantiline analüüs)” kaitses Mati Ereli 1971. aastal.

Väitekirjale oli nõukogude ajanõuete kohaselt käsikirjaline, kuid selle teemal on ilmunud hulk artikleid, tolle aja olude kiuste üks neist ka Läänes, ajakirja Foundations of Language nõukogude keeleteaduse lisaköites (1973).

Kui ma 1974. aastal ülikooli lõpetasin, sain suunamise KKI õigekeelsus- ja terminoloogiaspektori vastloodud grammatikagruppi, mille ülesandeks oli eesti keele uue, teadusliku ehk akadeemilise grammatika koostamine koos vastavate eeltöödega. Tulin Tallinna teadmise, et samas rühmas on juba ees Mati Erelt, inimene, kellele võib alati kindel olla. Selle teadmise andis mulle kaasa Huno Rätsep, ning kindlasti pole ma ainus, kes pikkade aastate jooksul on kogenud Mati Erelti usaldusväärset, mõistvat ning kindlameelset. Sel 1974. aastal ajas ta aga mind korduvalt segadusse oma küsimustega nagu “Mis on lause?”. Ükski mu pakutud vastus ei kõlvanud, ikka leidis mingi vaidlustamise võimalus. Pikapeale hakkas mulle aimuma, et keelenähtuste piiritlemine on keeruline ja mitmetahuline ja küsija küsib sellepärast, et ta ise vastust otsib. Nendest esimestest küsimistest kasvasid koostööaastate jooksul välja pikad arutelud, milles mitmedki keelenähtused selgemaks said räägitud. Sel perioodil aga oli Mati Erelti uurimishuvi suundunud semantikast sellega reeglipäraselt seostuva süntaksi poole ja muutunud järjest üldisemaks: doktoritöö teemaks oli eesti adjektiivisüntaks, paralleelselt kujundas ta teadusliku grammatika kontseptsiooni. Kui kasutada keeleteaduslike lähenemisviiside jaotamiseks 1950. aastaist pärit hookuspookuse ja jumaliku tõe vastandust, siis tundub, et Mati Erelti huvi on järjekindlalt suundunud hookuspookuselt jumaliku tõe suunas. Gradatsiooni ja komparatsiooni generatiivgrammatiline kirjeldamine oli pigem keeleliste teadmiste ilusatesse skeemidesse paigutamine, kuigi süvendas ja süstematiseeris neid teadmisi. Küsimused nagu “Mis on lause?”, “Mis on sõnaliik?”, “Mis on subjekt?”, keelekategoriate olemuse selgitamine tsentri ja perifeeria või prototüübi alusel peegeldavad aga juba selgelt jumaliku tõe otsinguid. Enam ei piirduta ühe konkreetse teooria kitsaste raamidega, vaid tõeotsingute tulemusena sünteesitakse mitmete käsitluste põhjal oma süntaksikontseptsioon. Etteruttavalt lisaksin siia EKG-järgse etapi kui järgmise sammu: eesti keele nähtuste analüüs keelte struktuuri ja muutumise üldiste seaduspärasuste taustal.

1981. aastal kaitses Mati Erelt doktoriväitekirja “Eesti adjektiivide süntaks”. See on pärast Huno Rätsepa verbikesksete lausestruktuuride

kirjeldust teine uurimus, mis ammendavalt esitab ühe sõnaliigi kujundatud lausete analüüsi ja kirjelduse. Tööle on iseloomulik tähendusstruktuuride ja vormstruktuuride süstemaatiline seostamine. Töö põhisisu on avaldatud raamatus “Eesti adjektiivisüntaks” (Tallinn 1986). Mati Erelt on üks neist suhteliselt vähestest kõrgkvalifitseeritud nüüdis-Eesti teadlastest (ja suhteliselt paljudest ggg-lastest), kellel on nii kandidaadikraad (mida praegu doktorikraadiga võrdsustatakse) kui ka doktorikraad.

1983. aastal muudeti KKI terminoloogia- ja õigekeelsussektor grammatikasektoriks ja Mati Ere sai selle juhatajaks. Uus ja kindlakäeline juht pani grammatika koostamise tegelikult käima: eeltööde periood loeti lõppenuks, põhimõtted väljatöötatuks, koostati grammatika skeem, jaotati ülesanded autorite ja toimetajate vahel ära ja hakati kirjutama. Oli kirjutusmasinate aeg ja kõik võttis palju rohkem aega kui nüüd. Kollektiivse koguteose koostamist juhtida pole kerge: osad on raskemad ja kergemad, autorid tugevamad ja nõrgemad, autorite lähenemisviisid erinevad, osad aga sõltuvad üksteisest, vajavad ühtlustamist, autorid/toimetajad võivad tülli minna või mujale suunduda, haigestuda või lap-

sepuhkusele minna... Mati Ereli peatoimetamisel koostatud kaheköiteline "Eesti keele grammatika" sai igatahes valmis, ilmus aastail 1993 ja 1995 ning pälvis 1996. aastal Eesti teaduspreemia. Ja praegu on Mati Erelt juba valmis uut kollektiivset grammatikat kirjutama – sellist, mille vaatenurk poleks enam kitsalt eestikeskne, vaid tüpoloogiline, muude keelte tausta arvestav, ja mis kirjeldaks ka kõnekeelt.

1991. aastal saabus Mati Ereli esimene juubel. Oli, millele tagasi vaadata: kaks väitekirja kaitstud, arvukalt publikatsioone ilmunud, eesti süntaksikirjelduse mudel välja töötatud, suurprojekt lõpule jõudmas. Juubeliloos kirjutab Haldur Õim: "Missuguste probleemide juurde juubilar asub nüüd, kui grammatika on valmis saanud, ei ole minu asi ennustada. Kindel on, et probleemidest, mille kallal pead murda, tal puudu ei tule. Niisama kindel võib olla selles, et puudu ei tule ka tahtmisest tungida sügavuti probleemide olemusse ja visadusest selle tahtmise läbiviimisel. Kõige viljakamad tööaastad on kindlasti veel ees." (Keel ja Kirjandus 1991, 3, 178.)

Ees olidki viljakad ja pöördelised aastad, ning kuuekümnenda juubeli Mati Erelt tundub lausa teise inimesena kui viiekümnenda juubeli Mati Ereli. Uurimisinstituudi periood tema elus lõppes selsamal 1991. aastal, ja temast sai õppejõud. 1991. aasta kevadsemestril proovis ta kätt süntaksikursusega Tallinna Pedagoogilises Instituudis ja samal sügisel suundus Helsingi ülikooli külalisprofessoriks (1991–1995). Oli Eesti iseseisvumise aeg, huvi eesti keele ja kultuuri vastu põhjanaabrite juures kasvanud, ning Helsingi ülikooli soome-ugri keelte osakonnas avati eesti keele ja kultuuri eriala. Eesti õppejõududeks olid seal sel ajal Mati Erelt, Birute Klaas ja Tiit Hennoste – nemad kujundasid õppekavad ja muu vajaliku. Eesti keele lektorina aastail 1995–2000 oli ka mul rõõm jätkata eelmise meeskonna tööd. Nüüdseks on Helsingi ülikool koolitanud terve hulga eesti keele ja kultuuri tundjaid, kes on leidnud rakendust nii riikidevaheliste suhete, kultuuri kui ka ettevõtluse teenistuses.

Keeleteaduslik koostöö soome kolleegidega algas juba 1980. aastail, kui Mati Erelt koordineeris soome-eesti kontrastiivuurimise projekti Eesti poole tegevust. Aktiivsem kontrastiivuurimise periood algas Soomes töötamise ajaga. Mati Erelt on pidanud ettekandeid mitmetel soome-eesti kontrastiivseminaridel, enamasti koostöös soome komparatsiooniuurija Matti Puntilaga võrrelnud gradatsiooni, intensiivistamist, reduplikatsiooni jms nähtusi eesti, soome ja ka lähisugukeeltes.

Ettekannetel põhinevad artiklid on ilmunud sarja “Lähivertailuja” kogumikes.

Alates 1995. aastast töötab Mati Erelt eesti keele professorina Tartu ülikoolis. Tugev juht ja organisator, hea õppejõud, laia haardega lingvist, tore kolleeg – kõik vajalikud professionaalsed omadused on ses töös avaldumist leidnud. Õppetoolis on käima pandud mitu uurimisprojekti (eriti tõuseb esile vana kirjakeele töörühma tulemusrikas tegevus), üksteise järel ilmuvad õppetooli toimetised, edukalt toimib magistri- ja doktoriõpe. Kuid Mati Erelti tegevus, autoriteet ja mõju ei piirdu kaugeltki õppetooli ega ka mitte ülikooli raamidega. Ta juhib Emakeele Seltsi, kuulub Eesti keelenõukogusse, riigi teaduspreemiate komisjoni, riikliku programmi “Eesti keel ja rahvuskultuur” nõukogusse, esindab humanitaarteadusi Teaduskompetentsi Nõukogus. Ta on kaasa löönud teadus- ja keelepoliitiliste probleemide tõstatamisel ning on üks eesti keele arendamise strateegia initsiaatoreid ning koostajaid.

Mati Erelti publitseerimistegevusest väärrib tähelepanu ingliskeelsete kogumike sari “Estonian. Typological studies”, koos Tiiu Erelti ja Kristiina Rossiga kirjutatud “Eesti keele käsiraamat”, lingvistikaterminite sõnastikud (soome-eesti koostatud koos Tiiu Ereltiga, inglise-eesti valmimas koostöös Enn Veldiga), Emakeele Seltsi keeleajakiri Oma Keel. Võrguviiteid nendele pakuvad Mati Erelti nime peale otsingumootorid, seejuures viiteid tüpoloogiakogumikele ning käsiraamatu võrguversioonile tuleb mitmest maailma otsast. Mati Erelti enda keeleteaduslik huvi on suundunud funktsionaaltüpoloogilise analüüsi suunas, igas tüpoloogiakogumikus on ka toimetaja enda artikkel mõnest eesti keele nähtusest tüpoloogilisel taustal: relatiivsõnadest, ühildumisest, abiverbistumisest jne. Üheks praeguseks huvipiirkonnaks on evidentsiaalsus, mille kohta organiseeris ta 2001. aasta sügisel rahvusvahelise konverentsi. Teoreetilise keeleteaduslikule tegevusele on lisandunud keelekorralduslike probleemide analüüs (kogumikus “Keelenõuanne soovitab” II, “Eesti keele käsiraamatus”), süntaksiõpiku kirjutamine, Emakeele Seltsi mitmekülgse tegevuse korraldamine, populaarse keeleajakirja käimapanek.

Minust on vahepeal saanud eesti keele professor Tallinna Pedagoogikaülikoolis. Küünarnukitunne Tartu kolleegiga aitab ühistes ettevõtmistes, teoreetiliste huvide lähedus on toonud kaasa ühisettekandeid ja -artikleid. Ma ei tea, kas Mati Erelt oma süntaksikursust alustades Tartu tudengitelt küsib, mis on lause, kuid mina esitan igal sügisel selle küsimuse uuesti ning meenutan selle aastatetagust valu ja võlu.

Kõigele tõisele lisaks on Mati Erelt kuldsete kätega pereisa ning mõnus vanaisa, kes armastab puhata meretagusel laiul, käia reisimas, koguda marke.

Kuidas ta seda kõike jõuab, on arusaamatu ja imetlusväärne. Keele-rahva ja Emakeele Seltsi liikmete nimel soovin talle jätkuvat tarmu ja edu, keerulisi küsimusi ja tabavaid vastuseid!

HELLE METSLANG

PROFESSOR EDUARD VÄÄRI 75

26. juunil 2001. aastal tähistas oma 75. sünnipäeva professor Eduard Vääri, keda hinnatud õpetlasena tuntakse hästi nii fennougristide kui ka pedagoogide hulgas. Tartu Ülikooli kauaaegse õppejõuna ongi temas olnud õnnelikult ühendatud nii keeleteurija kui ka pedagoogi eri tahud. Juubeli puhul heitkem pilk tema senisele eluteele.

E. Vääri on sündinud 1926. aastal Tartumaal Valguta vallas Lapetukme külas Leepalu üürimajas põllutööliste pere esimese lapse-na. Vanemad käisid taludes juhutöödel, elukohta vahetati igal jüripäeval. Esivanemate enamik on pärit Palupera ja Aakre kandist, emapoolne vanaisa oli Lätimaalt sisse-rännanud mõisatöeline ja üks vanaema Helme kihelkonna mulk. Kõik olid sajandivahetusel kodunenud Valguta vallas, mis ametlikult kuulus Rannu kihelkonda. Paluperast ja Aakrest tulnud olid aga oma kirikukirjad jätnud Rõngu. Isapoolne vanaisa oli pärast Peebu suurtalu minekut noorema venna kätte välja rännanud Tõrva ja sinna maja ehitanud. 1931. aasta kevadel kolis pere Valgutast Tõrva, et saada püsiv elukoht ja leida pidevat tööd. Sellega muutus Tõrva E. Vääri elu- ja koolilinnaks 14 aastaks.

1934 astus E. Vääri Tõrvas asuvasse väga hea mainega Patküla Algkooli, mille lõpetas edukalt 1940. aastal. Huvitasid kõik ained, teistest rohkem ajalugu, kirjandus ja maateadus. Esimest korda jõudis seal E. Vääri teadvusse ka liivi keel. Õpetajate ettevõtmisel koguti raha liivlaste rahvamaja ehitamiseks, kogumisest võtsid osa ka õpilased. Algkoolis tegutsesid noorkotkaste ja Noorte Meeste Kristliku Ühingu organisatsioon, mille liikmeks oli ka E. Vääri. Kooli ettevõtmisel tehti ekskursioone Otepääle, Rakverre, Jõhvi, Oru lossi, Kohtla-Järve kaevandusse, Narva, Narva-Jõesuusse jm, mis olid tollal veel purustamata ja rüüstamata. Teele jäi ka Pühtitsa klooster.

1940. aasta kevadel sooritas E. Vääri suures konkursis sisseastumiseksamid Tõrva Gümnaasiumi. Kool oli 1917. aastal tekkinud rahva-

algatuslikult ning hiljem muutunud riiklikuks. Mitmetest reformimistest hoolimata säilis selles humanitaarne kallak, nii et õpetati süvendatult ajalugu ja mitmeid keeli (saksa, prantsuse, inglise, ladina, esperanto). 1940. aastal toimunud ümberkorralduste käigus muutus kool Tõrva Keskkooliks. 1941.–1944. aastate sõjasündmused puudutasid hävitavalt ka kooli ja Tõrva linna. 1940. aastal alustanud kahe paralleelklassi 50 noormehest jõudis Tõrva Keskkooli lõpetamiseni 1945. aasta kevadel vaid kaks. E. Väari isa hukkus 1941. a juulis. Õppetöö koolis jätkus vaheaegade ka sõja-aastail ja E. Väari lõpetas Tõrva Keskkooli kuldmedaliga 1945. aasta kevadel. Kooli lõpetamise järel töötas ta juulis-augustis Helme Maksuinspektuuri maksuametnikuna.

1945. aasta sügisel astus E. Väari sooduskorras eksamiteta Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonda. Oli valida ajaloo- ja eesti filoloogia osakonna vahel. Et sellal oli ajalugu juba politiseeritud, otsustas ta eesti keele ja kirjanduse kasuks. Kitsamaks erialaks said soome-ugri keeled, millega kaasnesid paljude keelte õpingud. Üliõpilasena võttis E. Väari osa Emakeele Seltsi keeleringi ja Üliõpilaste Teadusliku Ühingu tegevusest ja kuulus nende juhatusse. Üliõpilaspäevil kirjutas ta kaks üleülikoolilist võistlustööd ja Emakeele Seltsi võistlustöö, mis kõik said auhinna. Ta võttis osa kõikidest keeleuurimisreisidest alates 1947. aasta Vadja reisist.

E. Väari lõpetas Tartu Riikliku Ülikooli 1950. aasta kevadel diplomitööga “Vene laensõnad vadja keeles” (töö hävis ülikooli peahoone põlemisel). Suunamiskomisjoni otsusega määrati E. Väari Tartu Õpetajate Instituudi eesti keele ja kirjanduse õpetajaks. Samal sügisel astus ta uuesti ülikooli ja hakkas õppima romaani filoloogiat. Soome-ugri keelte kõrval oli E. Väari sooritanud ka eesti keele eriharude erikursused. Et statsionaarse eesti keele aspirandi koht oli jäänud täitmata, kutsuti E. Väari kandideerima sellele kohale. Lisaks tööle Tartu Õpetajate Instituudis õppis E. Väari eesti ja soome-ugri keelte segaplaaniga statsionaarses aspirantuuris aastail 1950–1953.

Tartu Õpetajate Instituudis õpetas E. Väari peale keele ja kirjanduse sissejuhatust keeleteadusse, eesti murdeid ja eesti keele ajaloolist grammatikat. Instituut oli sellal kõrgetasemeline teadus- ja koolitusasutus, mis jätkas ajaloolise Tartu Õpetajate Seminari traditsioone. Vana kooli õppejõudude kõrval oli rohkesti ka nooremaid: J. Lotman, Z. Mints, I. Volkov, R. Blum, H. Ligi, A. Veski, H. Kurm, I. Unt, J. Linnus, A. Luigas, H. Raudsaar, P. Nuuma jt, kellest said hiljem Tartu ülikooli õp-

Eduard Väari liivi keelt kogumas.

pejõud või Teaduste Akadeemia uurijad. Instituudi eesti keele ja kirjanduse kateedris (kateedrijuhataja Hans Ruubel) omandas E. Väari pedagoogilise töö ja metoodika alaseid kogemusi. Tartu Õpetajate Instituudi pedagoogiliseks kooliks muutmise tõttu vähenes teaduslik osa õppeasutuses ja E. Väari siirdus lõplikult ülikooli. Aspirantuuri ja prantsuse keele õpingute kõrval luges ta 1951. aastast alates mittestatsionaarsetele üliõpilastele tunnitasu korras sissejuhatust keeleteadusse. 1952. aastast hakkas ta õpetama ka statsionaarses osakonnas (esialgu poole kohaga).

1953. aastal kaitses E. Väari kandidaativäitekirja “Sugulusalane sõnavara läänemeresoome keeltes” ja omandas filoloogiakandidaadi kraadi soome-ugri keelte alal. Väitekirja teaduslikuks juhendajaks oli prof Paul Ariste, oponentideks prof J. V. Veski ja Vassili Lõtkin (Moskvas). Väitekirja kaitsmise järel kinnitati E. Väari täiele kohale kohustusega lugeda nii soome-ugri kui eesti keele kateedri aineid. 1955 sai ta vanemõpetajaks, 1956 dotsendiks. Aja jooksul on E. Väari õpetanud

sissejuhatust keeleteadusse, üldkeeleteadust, läänemeresoome keelte ajaloolist grammatikat, tänapäeva eesti keelt, vadja keelt, liivi keelt, soome kirjandust, soome keelt, juhendanud kursuse-, diplomi-, seminaari- ja proseminaritööde koostajaid. 1951. aastast alates organiseerinud ja juhendanud välipraktikat ning ekspeditsioone liivi keele uurimiseks, olnud 1954. aastast alates mitmetes koolides pedagoogilise praktika juhendaja. Ise on ta käinud uurimas liivi, vadja, vepsa ja mordva keelt. Pedagoogilise praktika paremaks juhendamiseks on ta olnud eesti keele ja kirjanduse ning soome keele õpetaja A. H. Tammsaare nimelises Tartu I Keskkoolis (praegu Hugo Treffneri Gümnaasium), Tartu III Keskkoolis ja Jõgeva keskkoolides.

E. Väari teaduslik tegevus algas üliõpilaspäevil võistlustööde kirjutamisega, aspirantuuriaastail jätkus see uurimustega Emakeele Seltsi aastaraamatutes jm. 1947. aastal oli ta olnud soome-ugri keelte kateedri laborant ning sedeldanud sõnu Paul Ariste poolt kavandatud vadja keele sõnaraamatu jaoks. Seetõttu kujuneski vadja keel E. Väari lemmik- alaks, mille kohta ta pidas hiljem ka loenguid. Kui aga 1948. aastal alanud Liivi retked katkesid seetõttu, et P. Ariste ei suutnud kõiki uurimisreise juhtida, jaotati kateedris ülesanded nõnda, et P. Aristele jäid vadja ja isuri, P. Palmeosele karjala ja vepsa, E. Väarile liivi keel.

E. Väari tegevus uurijana ja õppejõuna on olnud laiahaardeline ning see on kulgenud eri suundades vastavalt vajadustele. Rahvusvaheliselt tuntakse E. Väarit kui läänemeresoome keelte ja eriti liivi keele uurijat. Esikohal ongi olnud liivi keele uurimine. See algas juba 1948. aastal ja on kestnud tänaseni. Ilmunud on üle 200 uurimuse, kirjutise ja liivikeelse teksti. Oma uurimistulemusi on ta esitanud peaaegu kõikidel tollase Nõukogude Liidu üleliidulistel fennougristide konverentsidel, samuti rahvusvahelistel kongressidel alates 1965. aastast, kui eesti teadlased pääsesid esimest korda välismaale – kongressile Helsingisse. Uurimusi on ilmunud ka Soomes, Saksamaal ja Prantsusmaal. 1975 kaitses E. Väari doktoriväitekirja “Algupärased tuletusliited liivi keeles”, oponeerisid professorid M. Rudzite (Riia), G. Kert (Petroskoi) ja I. Galkin (Joškar-Ola). Seejärel oli ta professori kohusetäitja, töötas aastail 1976–1978 Helsingi Ülikoolis eesti keele ja kirjanduse lektorina, lugedes ka liivi keelt. 1980 kinnitati E. Väari Tartu Ülikooli professoriks.

Suurt huvi on E. Väari tundnud tänapäeva eesti keele probleemide vastu. Seegi tegevus sai alguse aspirantuuripäevil kirjutistega ajalehte-

des, Emakeele Seltsi aastaraamatutes, kogumikes jm. E. Väari pani kirja J. V. Veski seisukohti ja mälestusi, millest enamik on ilmunud. Ta on jälginud ka J. Aaviku keelearaste vaadete kujunemist, analüüsinud tema grammatikat ja *maks*-tarindi kinnistumist kirjakeeles – “Uuendusliku *maks*-konstruktsiooni tulek eesti kirjakeelde” (ERRT III. Keelereform ja raamat 3. Tallinn 1993, lk 73-84). Aastail 1988–1989 tegeles ta ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi juurde loodud eesti keele staatuse töögrupis keeleseaduse loomisega. Keelepoliitika alalt on ilmunud põhimõttelised kirjutised “Eesti keele ja rahva kriitilistest hetkedest” (Keel ja Kirjandus 1988, lk 626-629), “Keelteoskus on kultuuri koostisosa” (Ausalt ja avameelselt, Tallinn 1988, lk 13-19), “Eesti kirjakeele ohud” (Keel ja Kirjandus 1994, lk 4-11). Pidevalt on temalt ilmunud ettepanekuid eesti kirjakeele üksikküsimuste lahendamiseks.

E. Väärile on olnud südamelähedased üldkeeleteaduse küsimused. Ta on lugenud sissejuhatust keeleteadusse ja üldkeeleteadust Tartu Õpetajate Instituudis, Tartu Õpetajate Seminaris ja Tartu Ülikoolis 45 aastat. Selle aja jooksul on ta hankinud endale väga suure üldkeeleteadusalase raamatukogu. Ta on tegelnud ka üksikprobleemidega, millest mitmete lahendused leiduvad liivi keelt käsitlevais uurimisis. Ilmunud on üliõpilastele mõeldud õpivahendid “Keele tekkimine ja arenemine” (Tallinn 1962) ja “Loenguid keeleteadusest I” (Tartu 1981; 2. trükk Tartu 1983).

Tähelepanuta pole seega jäänud õppekirjanduse avaldamine ega meetodikaalanegi tegevus. E. Väari on väikeste vaheaegadega tegutsenud ülikoolitöö kõrval tegevõpetajana ja metoodikuna juba 1950. aastast peale. 1960. aastatest alates oli ta haridusministeeriumi juures oleva eesti keele ja kirjanduse ainekomisjoni liige. Samal ajal kuulus ta ka vabariiklikku õigekeelsuskomisjoni. Mõlemas komisjonis arutati palju õigekeelsusprobleeme. Saadud impulsside mõjul ilmus “Eesti keele õpik keskkoolile” (Tallinn 1968; 10. trükk 1980), mis saavutas süstemaatilise keelekäsitusena üldise tunnustuse ja on õpetajate käsiraamatuna praegugi kasutusel. Õpiku juurde kuulusid mitmed abivahendid: “Eesti keele harjutusi IX klassile” (1964), “Eesti keele töövihik IX klassile” (1968; 9. trükk 1982), “Eesti keele töövihik X klassile” (1969; 8. trükk 1981), “Eesti keele kontrolltöid IX ja X klassile” (1970), “Eesti keele kontrolltöid tehnikumidele” (1975), “Eesti keele kontrolltöid keskkoolile” (1977; 2. trükk 1980) jt. Eelnevaga seostub ka “Viron kielen oppikirja” (Helsinki 1975). Abivahendiks oli ka “Eesti keele ajaloost. Keskkoolile” (Tallinn 1969).

E. Väari huvipiirkonda on kuulunud ka leksikograafiaalane tegevus. Oma esimesest väitekirjast peale on teda huvitanud sõnavara. Paljude keelte algteadmiste omandamine ja keeleteaduse õpetamine olid eelduseks, miks leksikograafid R. Kleis ja J. Silvet kutsusid E. Väari oma kaasautoriks. Viieaastase pingsa töö järel ilmuski neilt “Võõrsõnade leksikon” (Tallinn 1961; 5. trükk 1983). E. Väari tegevus sel alal jätkub. Äsja ilmus “Võõrsõnade leksikoni” põhjalikult ümbertöötatud ja täiendatud trükk (2000).

E. Väari on korduvalt käsitlenud mitmeid keeleteaduse ja Tartu ülikooli ajaloo probleeme. Kooliajast kaasa saadud ajaloohuvi on aeg-ajalt väljendunud teemakohastes uurimustes, mis on ilmunud kateedri väljaandes “Fenno-ugristica” ja Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumi toimetistes. Mitmel pool on ilmunud tähtpäevakirjutisi ja nekrolooge: Paul Aristest, Paula Palmeosest, Johannes Silvetist, Hans Ruubelist, Richard Kleisist, Hilda Cerbach-Grivast, Paulina Kīaviðast jt. Pikemaid käsitlusi leidub soome-ugri keelte väliuurimisest, Tartu fennougristikakoolkonnast, J. V. Veskest kui eesti kirjakeele arendajast, liivi keele uurimisest Rootsi-aegses Tartu ülikoolis, soome-ugri kateedri ajaloost aastani 1955, Leningradi filoloogilisest seminarist 1948. aastal, soome-ugri keelte alasest nõupidamisest Leningradis 1947. aastal, humanitaarõppejõudude ja üliõpilaste vastu suunatud ideoloogilistest rünnakutest ajalehtedes Postimees ja TRÜ aastail 1945–1955 jm.

E. Väari ei ole kuulunud poliitilistesse parteidesse ega rühmitustesse. Aastakümneid on ta aga olnud tegev Emakeele Seltsis, keelekomisjonides keelelise nõuandjana, aineringides jm. Ta on valitud Soome-ugri Seltsi ja Soome Kirjanduse Seltsi välisliikmeks. 1999. a rajas ta Eesti Keele Kaitse Ühingu (EKKÜ), mille juhatuse esimees ta on.

Pärast töölepingu katkestamist Tartu Ülikooli poolt 31. oktoobril 1993 jätkas E. Väari mõned aastad missioonitundest liivi keele loenguid ja proseminari juhendamist. 1990. aastast töötas ta osalise koormusega Eesti Põllumajandusülikooli keelekeskuses. Mitu aastat luges ta Tartu Õpetajate Seminaris keeleteadust ja Tartu Muusikakoolis kultuurilugu. 1993 valiti ta Tartu Linnavolikogu liikmeks. Ühtlasi oli ta linnavolikogu haridus- ja kultuurikomisjoni esimees. Ta jätkab uurimiseid liivlaste juurde ning on avaldanud mitmeid uurimusi Riias ilmunud väljaannetes. Jyväskylä ilmus fennougristide rahvusvahelise kongressi puhul kirjutis “Liiviläiset ja liivin kieli” (Itämerensuomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita, Jyväskylä 1995, lk 127–146).

Sama ülevaade ilmus ka kogumiku venekeelses variandis. Grefswaldi ülikoolis toimunud konverentsil peetud ettekanne “Livische und die Liven” ilmus koguteoses “Sprachen in Finnland und Estland” (Wiesbaden 1999, lk 115–124). Göteborgi ülikool avaldas töö “Liverna och deras språk” (Göteborg 1998). Avaldamisjärge ootavad 35 aastat tagasi lindistatud ja translitereeritud liivi tekstid, mitmed muudki liivi materjalid. Et eesti kirjakeele kasutamises on ohtlikke tendentse ning koolides eesti keel ja kirjandus kui õppeaine kaotatud, jätkub tegevus rahvuskeele ja kultuuri kaitsmisel nii sõnas kui kirjas. Pidevaks tööks jääb võõrsõnade registreerimine, mitmete väljaannete toimetamine ja keele nõuanne.

Juubilar abikaasa Reet Väari töötab Tartu Ülikooli eesti kirjanduse õppetooli lektorina. E. Väiril on poeg ja kolm tütart. Osa suvest veedab pere Vändra lähedal Rõusa külas asuvas Poe talus (kunstnik Jaan Jenseni sünnikoht), mille korrashoiule ja majandamisele kulub omajagu aega. Alles on Tõrva kodu, milles elavad õed Eha ja Koidula. Õigusjärglus seob E. Väarit ka Valguta Losmani taluga. Suusarõõmud ootavad aga Kääriku lähedal, kus Tartu Ülikooli õppejõudude sporditäre “Mustametsa” on endiselt käigus. Sellegi juhiks on E. Väari. Üks neljandik mulgi verd on E. Väari viinud “Mulkide Almanahhi” koostajaks ja toimetajaks.

Juubilarite tegevusvaldkond on olnud ulatuslik nii ajas kui ka ruumis, kuid ta peab end kindlalt tartlaseks. Endiselt valdab ta ka 60 aastat tagasi Valgutas ja Rõngus kõneldud Tartu murret. Kõikide teda tundvate kolleegide nimel tahaks Eduard Väarile soovida tugevat tervist ja jätkuvat aktiivsust tema südamele lähedastel töödel ja tegemistel.

PAUL ALVRE

VOLDEMAR MILLERI NELI AMETIT

7. veebruaril 2001 sai 90 aastaseks mitmekülgne ja väsimatu kultuuritegelane Voldemar Miller. Vaid vähesed teadus- ja loomeinimesed on oma elus nii kauge verstapostini jõudnud, veel vähemad nendest samasuguse vaimuselguse ja elujõuga kui juubilar. V. Miller on sündinud tsaaririigi lõpukümnendil. Tema koolipõlv ja esimesed ametid jäid Eesti Vabariigi aega, parimad tööaastad möödusid siis, kui Eestis elati Moskva ettekirjutuste järgi, ning oma peaaegu sajandipikkuses elus on ta saanud näha ka Eesti Vabariigi taassündi koos kõigi taasiseseisvusaja plusside ja miinustega.

Voldemar Millerist on aastakümnete jooksul palju kirjutatud, enamasti ikka seoses juubelitega. Ajaloolased on rõhutanud tema tegevust arhivaarina,¹ kodu-uurijad ja sõbrad tema missioonitunnet kodukoha ajaloo tundmaõppimise innustamisel ning noorte kodu-uurimistegevuse juhendamisel.² Raamatukogutöötajad räägivad Millerist kui eesti raamatuajaloo uurimise suurkujust³ ja noored lugejad hindavad teda kui head ja huvitavat lastekirjanikku.⁴

Oma sünnikodust Saaremaalt on juubilar kaasa saanud ärksa vaimu ja oskuse kadaka kombel kõigile eluraskustele vastu seista. Tuuled ja tormid on tedagi kõigutanud ja painutanud, kuid ikka on ta end taas sirgu ajanud. Ta on söönud karjapoisi ja talusulase leiba, ehitanud teid ja maju, kaevanud põlevkivi ning kirjutanud ajakirjandusuudiseid, olnud arhivaar ja raamatukoguhoidja. Hingelt on Miller tõenäoliselt aga alati olnud kirjanik, sest igas tema kirjutises on südant, selget mõtet ja kaunist keelekasutust.

¹ Vt I. P a a v l e, Voldemar Miller ja Eesti Ajalooarhiiv. – Kleio 1996, nr 3 (17), lk 3-14; P. P i l l a k, Voldemar Miller – 90. – Tuna 2001, nr 2, lk 121–128.

² Vt R. P õ l d m ä e, Teeneka kodu-uurija juubeli puhul – Edasi 7. II 1971; J. K r o s s. “Õpetaja Volli”. – Eesti Päevaleht 9. II 2001.

³ A. K i r s e l, Rariteedid ja eesti raamat. – Raamatukogu 1981, aprill, lk 20–23; K. R o b e r t, Baltica uurija. – Raamatukogu 1991, nr 1, lk 40–41.

⁴ Meie muhe Voldemar Miller. – Hea Laps ja Tema Sõbrad ja Sugulased 1999, nr 10, lk 12.

Õeldakse, et inimene mõtleb, aga jumal juhib. See rahvaütlus keh-
tib ka Voldemar Milleri elusaatuse puhul. Erialalt on ta ajaloolane. Õpin-
guid alustas Tartu Ülikoolis 1930. aastal. Õppis niikaua, kuni rahakott
vastu pidas, siis tegi tööd, korjas raha ja jätkas sealt, kus pooleli jäi.
Ülikooli kõrvalt alustas ta 1937. aastal töötamist praeguses Eesti Aja-
looarhiivis, algul abitööjõuna, hiljem arhivaari ametis ning kõik märgid
näitasid, et Eesti ajaloolaste pere oli juurde saamas tõsist ja tarmukat
uurijat. Kes teab, võib-olla oleks Voldemar Miller ajaloolase ametile
truuks jäänudki – töötas ta ju keerulistel sõja- ja sõjajärgsetel aastatel
Eesti Ajalooarhiivi ülemanagi (1944–1950), kuid saatus tahtis teisiti.
Arhiividokumendid näitavad, et kohe suure sõja lõppedes, 1945. aastal,
asuti uurima nii Milleri kui ka tema lähikondlaste tausta. 1949. aasta
veebuariks jõudsid nõukogude võimu funktsionäärid otsusele, et arhi-
vi ülem tuleb välja vahetada. Kuidas Miller sellest teada sai, jääb tõe-
näoliselt igavesti saladuseks, kuid juba 1949. aasta jaanuari algul kirju-
tas ta ise avalduse, milles palus end töölt vabastada. 1950. aasta veeb-
ruaris, kui tema avaldus lõpuks rahuldati, andsid sõbrad nõu arreteeri-
misest pääsemiseks vabatahtlikult Virumaale põlevkivikaevandusse
tööle minna. Kaks aastat “eluülikooli” Käva kaevanduses aitasid hil-
jem üle nii mitmestki raskest olukorrast. Mälestus raskest tööst – kae-
vurilamp – seisis aga hiljem tema töötoas Eesti Akadeemilise Raamatu-
kogu baltikaosakonnas kuni viimase tööpäevani.

Järgmiseks pooleks sajandiks jäi Voldemar Miller seotuks raamatu-
te ja raamatukoguga. Veerand sajandit töötas ta praeguses Eesti Aka-
deemilises Raamatukogus (1952–1977), pea teist sama palju praeguses
Eesti Rahvusraamatukogus (1978–1996). Ise meenutab juubilar Eesti
TA Keskraamatukogusse tööle asumist järgmiselt: “Raamatukogu di-
rektor Leo Tiik kirjutas mulle, kutsus mind tööle. Vastasin, et ei ole
võimalik, mind sinna tööle ei lubata. Mõne nädala pärast sain aga Tii-
gilt telegrammi: “Keskkomiteega kooskõlastatud.”⁵

Ka töös raamatutega oli määravaks ajaloohuvi. Just tänu Millerile
sai oma eluõiguse ja tähtsuse tagasi üks Eesti vanimaid raamatukogu-
sid – endise Eestimaa Kirjanduse Ühingu (1842–1940) Raamatukogu,
mis sisaldas mitmeid kultuuriväärtuslikke vanu kollektsioone alates
1552. aastal Oleviste kiriku juurde asutatud Tallinna raamatukogust.

⁵ V. M i l l e r, Baltikaosakonna saamisloost. – Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu
50. Ülevaateid ja mälestusi. Tallinn 1996, lk 120.

Eesti raamatukogunduse arengus on olulisel kohal Milleri poolt 1960. aastatel formuleeritud *baltica* ja *raamatu rariteetsuse* kriteeriumid. *Baltica*-kirjanduse kujunemisest kõneles Miller esmakordselt 1962. aastal eesti raamatu ajaloo konverentsil Kirjandusmuuseumis. Tema poolt esitatud *baltica*-määrang sai aluseks kirjanduse hankimise põhimõtetele eeskätt Teaduste Akadeemia raamatukogus, kuid seda arvestati ja tunnustati ka teiste raamatukogude poolt. Kui ENSV TA Presiidium 3. aprillil 1963 võttis vastu otsuse, millega raamatukogu kohustati välja arendama baltikakirjanduse kogu, oli seegi Milleri väsimatu selgitustöö teene. 1968. aastal loodi Eesti TA Raamatukogus baltikaosakond, mida Miller juhatas kuni töölt lahkumiseni. Samal ajal tegeles ta ka raamatuharulduse küsimustega. Artikkel “Raamatu haruldusest” ilmus esmakordselt 1968. aastal, ning see oli kuni möödunud aastani ainus omas valdkonnas.⁶

1970. aastad olid Voldemar Millerile eelkõige eesti raamatu ajaloo uurimisega seotud aastad. Läbi aastakümnete on Miller rõhutanud eestikeelse raamatu tähtsat osa meie kultuuriloos ning innustanud raamatu ajalugu uurima. Tema kuuekümnendaks sünnipäevaks ilmus kogumik “Minevikust tulevikku” (1972), kuhu on koondatud eelneva kolmekümne aasta artiklid ja ettekanded. Tema eestvedamisel sai teoks raamatuaasta tähistamine 1975. aastal seoses 450. aasta möödumisega esimese eestikeelse raamatu ilmumisest. Ja kuigi nõukogude võim ei lubanud kavandatud üritusi ametlikult Eesti Raamatu Aastaks nimetada, olid ettevõtmised suurejoonelised: Kunstihoones korraldati esinduslik raamatunäitus, Voldemar Miller avaldas rohketega fotodega illustreeritud albumi “Esimesed eesti raamatud” (Tallinn 1976). Tema algatusel valmis ka eesti raamatu ajaloo käsikiri, mille autoriteks peale ta enda raamatuloolased Kyra Robert ja Mare Lott, kirjastustöötajad Gustav Reitsak ja Leida Püss, raamatukogutegelane Ivi Tingre ning kunstiajaloolane Rein Loodus. Käsitlusest tuli välja jätta Saksa okupatsiooni aastad ja väliseesti raamat ning muid peatükke vastavalt tsensuuri nõudmistele mugandada, kuid 1978. aastal raamat siiski ilmus ning oli pikade aastakümnete jooksul ainsaks ülevaateks eesti raamatu arengust. Eriti väärtuslik ja tänapäevalgi arvestatav on Milleri enda kirjutatud vanema raamatuloo käsitus, mille juures esmakordselt näidati eestikeelse raamatu seost baltisaksa kultuuri ja raamatuga. 1991. aastal pälvis Voldemar Miller raamatu ajaloo uurimisel tehtu eest Friedrich Puksoo preemia.

⁶ Eesti Raamatu Aasta konverentsi “Raamatulooline Eesti” (Tallinn 2000) ettekannete kogumikus ilmus Ülo Matjuse artikkel “Ülestähendusi bibliofiilsuse kohta” (lk 111–118).

Eesti Rahvusraamatukogus oli Miller nõuandja ametis varukogu raamatute läbivaatamisel, andes tänu oma erudeeritusele ja raamatu-tundmisele eluõiguse nii mõnelegi vanale teosele, mille nooremad kolleegid asjatundmatusest kõrvale oleksid jätnud, või soovitas mõnd teist raamatukogu, kellele üht või teist teost pakkuda. Vajadus raamatukogude, arhiivide ja muuseumide tihedama koostöö järele on olnud üks valupunkte, mille tähtsusest juubilar ka täna rääkimast ei väsi.

Võrdväärset raamatukogutööga on Voldemar Miller oma energiat pühendanud kodu-uurimisele ning õpilaste kodu-uurimistöö juhendamisele. 1958. aastal moodustati Teaduste Akadeemia juurde Kodu-uurimise Komisjon, mille liikmena Miller pühendus eeskätt koolinoorte juhendamisele. Alates 1969. aastast on toimunud igal aastal koolinoorte kodu-uurimise konverentsid, koostatud on rohkem kui 3000 uurimistööd. Parimad õpilastööd on avaldatud sarjas “Õpilaste kodu-uurimistööd”. Ettekanded konverentsidel, õpilastööde juhendamine ja hindamine, avaldatud artiklid, juhendmaterjalid ja ülevaated on teinud Voldemar Milleri tuntuks kõigis Eesti maakohtades.

1963. aastal asutas Miller koos aatekaaslastega Tallinna Linnamuuseumi kodu-uurimisringi ning selle juhatuse esimees on ta olnud tänaseini. Aastakümnete jooksul on ring ühendanud väga erinevate elualade inimesi, keda on sidunud ühine soov uurida ja kaitsta oma kodulinna ajaloo-, kultuuri- ja arhitektuurimälestisi, aidata kaasa linna ajaloolise ilme säilimisele ning selle väärtuste tutvustamisele. Voldemar Milleri osavõtul sündis Eesti Televisiooni saatesari “Majad täis mälestusi” ning kaheköiteline koguteos “Tallinna ajalugu” (1969, 1976), millele ta kirjutas kultuuriloolised peatükid. Tallinna linnavõimud tänasid 1999. aastal Tallinna ajaloo uurimisel tehtu eest Voldemar Millerit linna teenetemärgiga.

Oma esimesed lühijutud, mis nägid trükivalgust 1950. aastate ajalehtedes-ajakirjades, kirjutas Miller täiskasvanutele. Ka on ta kätt proovinud tõlkija, toimetaja ja koostajana. Veel eelmise aasta Loomingus avaldas juubilar huvitava kirjutise Austria kirjanikust Roda Rodast ning tema sidemetest Eestiga.⁷ Kirjanikuna on ta tuntuks saanud siiski lasteraamatute autorina. Lastele kirjutamine ilma manitsemise ja moraallilugemiseta, kuid siiski õpetliku ivaga, südamlikkusega, kuid ilma ilustamiseta, on Voldemar Milleri suur anne. Tema esimesed lühijutud nägid trükivalgust ajakirjas Täheke ning kogumikes “Kirju-Mirju” ja “Jutu-

---

⁷ V. M i l l e r, Roda Roda “Metsapreili”. – Looming 2001, nr 2, lk 272–276.

paunik”. Esimene lasteraamat – “Kiki” – ilmus 1966. aastal. Muinasjutulise “Tilleprintsessi” pärjasid noored lugejad 1992. aastal esimese kaasaegse lastekirjanduse auhinna – Nukitsamehega. Jutukogu “Merehundi jutud” (I–II, 1984, 1993) on tõlgitud ka inglise ja saksa keelde, nende elulähedaste südamlike pajatuste eest sai autor endale väärilise koha Rahvusvahelise Noorsookirjanduse nõukogu aunimistus ning pälvis teeneteplaadi. Lastejutte on juubilar avaldanud tänaseni: 1997. aastal ilmus kogu “Konnaoja Kusti”, 1999. aastal kogu “Kolm kanget sõpra”. Lühijutte on ta viimastel aastatel avaldanud ka ajakirjas Hea Laps ja Tema Sõbrad ja Sugulased.

Hoolimata sellest, et lisanduv aastate koorem vahel liikumise raskes teeb, on Voldemar Miller jätkuvalt kursis kõige uuema, mis raamatu ja kodu-uurimisega seotud. 2000. aasta aprillis toimunud Eesti Raamatu Aasta avakonverentsi esinejatest oli ta ainus, kes võis meenutusi jagada ka esimesest, 1935. aastal korraldatud raamatuaastast. Viimastel aastatel on Miller mõtisklenud üha rohkem kirjakultuuri ning trükikunsti kandvast rollist rahvaste arengus. Sellel teemal kõneles ta ka raamatu-aastal. Emakeele ja emakeelse raamatukultuuri arengut on ta pidanud eesti rahvuse kujunemise ja kestmise kandvaks jõuks.⁸

Voldemar Milleri panust Eesti kultuurilukku on tunnustatud Riigivapi IV klassi ordeniga. 1996. aastal pälvis ta Eesti Rahvuskultuurifondi elutööpreemia, 1998. aastal Avatud Eesti Fondi iseseisvuspäeva auhinna.

Eesti ajaloo, keele ja kirjakultuuri uurimist ja tutvustamist on Miller tähtsaks pidanud kõigi seltside ja organisatsioonide tegevuses, mille tööst ta on osa võtnud, nii Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu, Estonia Seltsis kui ka Emakeele Seltsis.

Juubilarile õnne ja tervist soovides tahaks ühtlasi loota, et Voldemar Milleril jätkuks aega ja tahtmist kirjutada mälestusi oma pikast ja huvitavast eluteest, et talletada koos endaga ajalukku kõik need huvitavad inimsaatused, kellega elu on teda kokku viinud.

TIIU REIMO

---

⁸ V. Miller, Kirjast, trükist ja raamatust ning nende osast rahvaste arengus. – Raamatu osast Eesti arengus. Toimetanud Tõnu Tender. Tartu 2001, lk 24 – 31.

KEELEKORRALDAJA ELMAR MUUK* 1901–1941

Elmar Muugist on juba saanud tükk eesti keelekorralduse ajalugu, sest ta elas-töötas möödunud sajandi esimesel poolel. Ta sündis 26. XII 1901 Järvamaal Purdi vallas. Õppis 1920–1926 Tartu ülikoolis eesti keelt ja sugulaskeeli, kuid ülikool jäi lõpetamata. Ta abistas J. V. Veskit „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu” (EÕS) tegemisel, koostas selle lõpuosa üksi (aastast 1934). Muuk oli aktiivselt tegev Akadeemilises Emakeele Seltsis ja Eesti Kirjanduse Seltsi keeleteoimkonnas. Töötas õpetajana ja kohutuministeriumis keeleteoimetajana. Arreteeriti 1941 ja hukkus vangilaagris Tšeljabinski oblastis novembris 1941, saamata isegi 40-aastaseks.

Elmar Muuk on aga selline tükk eesti keelekorralduse ajalugu, mis kindlalt jätkab oma edasielamist tänapäevas. Ta on oma õigekeelsussõnaraamatu (VÕS 1933) ja grammatikatega suuresti kujundanud eesti kirjakeelt.

Muuk astus Eesti keelele 1920. aastate algul, kui oli paratamatu valida kahe suuna vahel – olla kas keelekorralduslane või keeleuudenduslane. Muugist sai J. V. Veski õpilane, abiline ja tema vaadete pooldaja. Kümmeaasta järgneva aasta jooksul tegid ta keelelised vaated aga läbi arenemise, mille jooksul temast kujunes iseseisev keelekorraldajaisiksus.

Kui J. Aavikule oli keel masin ja J. V. Veskile „eluline olevus”, siis Muuk võttis lähtekohaks, et keel „on suure hulga isikute ühine väljendusvahend, elav neis silmapilkseis, õhku hääbuvais psüühilis-füsioloogilis-akustilisis moodustistes, mida oleme harjunud nimetama häälikühendeiks, sõnadeks ning lauseiks..” (Eesti Keel 1926, 3–5, 58–59). Selles määratluses on tunda keele sotsiaalsuse ja kommunikatiivse rolli tähtsustamist. Siit järgneb loomulikuna, et kogu oma lühikese keelemehele tegutses Muuk selle nimel, et jõutaks **ühise, üldtunnustatud ja kindlapiirilise kirjakeeleni**. Rohkem kui keegi enne teda ja tema ajal jälgis ta **tegelikku keelekasutust ja selle tendentse**. See aga viis kau-

---

*Artikli täielikum kuju on ilmunud raamatus: T. E r e l t, Eesti keelekorraldus. Tallinn 2002, lk 123–137.

gemale mõnestki J. V. Veski logitsistlikust seisukohast ning lähemale A. Saareste ühiskeelsusele, pannes samal ajal valikuliselt omaks võtma J. Aaviku keelerikastuse ettepanekuid. Keeleliste nähtuste hindamisel kaalus Muuk eelkõige seda, kas vaadeldav keelend teeb keelt **rikkamaks, väljendusvõimelisemaks**, sobides ühtlasi keeleliste nähtuste **süsteemi**.

Muugil on kolm põhimõttelist artiklit. Neist esimeses „Häälikuseaduslikkus ja analoogilisus meie õigekeelsusnähtuste hindamismõõdupuuna” (Eesti Keel 1925, 1–2, 1–20) näitas ta, et ei ole mingit põhjust pidada häälikuseaduslikke vorme paremaks kui analoogilisi: mõlemad on tekkinud keele ajaloolise arenemise käigus ega ole ühed õigemad kui teised. Analoogiavormid on paljudel juhtudel vormisüsteemi lihtsuse ja selguse seisukohalt isegi paremad ja otstarbekamad. Artikkel andis ülevaate häälikuseaduslikkuse põhimõtte esinemisest eesti keelekorralduses ja lükkas selle ilmeka loogilise arutluse käigus ümber.

Teine artikkel on „Eesti kirjakeele praegusest seisukorrast” (Eesti Keel 1926, 3–5, 55–69). Selles eristas ta eesti kirjakeele arendajate hulgas kahte peavoolu: EÕSi ümber koondunud keelemehed ehk koonduslased ja keeleuenduse pooldajad ehk uuenduslased. Viimased jagunesid radikaalsemaiks J. Aaviku juhtimisel ja konservatiivsemaiks eesotsas O. Looritsaga. Noor Muuk uskus 1920. aastate keskel innukalt, et EÕSis kui teataval määral kollektiivses töös (olulised küsimused otsustas EKSi keeleteoimkond) suhtutakse keelenähtustesse tarviliku kriitikaga, et see sõnaraamat „objektiivsemalt suudab peegeldada meie kirjakeele üldist tasapinda ning erapooletumalt talitada keelekujude normeerimisel kui mõni üksik autor, ühesõnaga: et ta suudab vabam olla subjektiivsusest”. Juba siis täheldas Muuk eesti kirjakeele eri arendussuundade vastastikust lignemist ja lootis, et kokkuleppe teel jõutakse kord ühise kultuurkirjakeeleni.

Kolmas artikkel „Keeleuendus ja kirjakeele fikseerumine” (Eesti Keel 1927, 5–6, 105–116) käsitles keelekorraldustaktikat. Abinõu kiiremaks jõudmiseks ühtse kirjakeeleni oli tema arvates „maksma panna kõigile kättesaadav ning ühine kirjakeelne juhend”, milleks sobinuks „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat”. Selle vastastega polemiseerides arvas Muuk, et ega **keegi** ei saa olla nõus **kõigi** EÕSi normidega, aga koostada teist keelelist normteost, mis kõiki rahuldaks, ei suudetavat ju ka. Ta kutsus üles EÕSi tunnustama ning keeleparlamendis – kas Eesti Kirjanduse Seltsis või Akadeemilises Emakeele Seltsis – edasi arenda-

ma. Õigekeelsussõnaraamatu norme ei ole võimalik ega soovitatugi maks-
ma panna surve teel, selleks peab olema „keeletarvitajate enesedistsip-
liin”. See aga tähendab, et Muuk sai juba 1920. aastate keskel aru sel-
lest, mida tänapäeval mõnigi mees mõista ei taha: keelekorraldus ei ole
ühiskonna käskija, ta on ühiskonnale soovitude andja.

Muugi osa **tänapäeva eesti kirjakeele reeglite** fikseerimisel on
olnud erakordne. Paljude küsimuste kohta on olemas otsustavad kirjutisi-
sed Muugi sulest või on tema ettepanek olnud aluseks EKSi keeleteoi-
m-konna otsusele. Neid on kõigil keeletasandil: ortograafias, morfoloo-
gias, sõnamoodustuses, süntaksis. Kõige enam pärinevad need aastaist
1933 ja 1937–1940. Muuk vajab toimkonna seisukohti 1933. a ilmunud
„**Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu**” jaoks. Seda raamatut ilmus Ees-
ti pinnal 10 trükki (viimane 1946. a) ja Stockholmis 2 trükki. 1930.
aastate lõpus aga koostas Muuk EÕSi IV köidet, milles pidi tulema ko-
hanimede valimik, eesti eesnimede valimik, lisa eelmises kolmes köites
sisalduvale sõnavarale ning õigekeelsusreeglid. Nõukogude okupatsiooni
tõttu jäi see töö teostamata.

Juba 1920. aastate lõpus oli Muuk saanud tuntuks ka **grammatiku-
na**: 1927 ilmus „Eesti keeleõpetuse” I osa ja selle koolidele mõeldud
variant „Lühike eesti keeleõpetus” I. 1930. a ilmus koos M. Tedrega
kirjutatud „Lühike eesti keeleõpetus” II. Grammatika juurde tuli Muuk
tagasi 1930. aastate keskel, kui ta kirjutas koos K. Mihklaga „Eesti kesk-
kooli-grammatika” I–V osa (1935–1936). Kõik nimetatud raamatud män-
gisid olulist osa eesti normigrammatika kujundamisel, kinnistamisel ja
levitamisel. Muuk ei olnud grammatika süvauuri ja -kirjeldaja, ta oli
tugev ühtlustajana, keelesüsteemi tuuma väljatoojana, keelenähtuste
metoodiliselt järjekindla esitajana. 1928. a valmis tal lihtne ja selge
muutesüsteem, mis on sellest ajast käibel tänapäevani hoolimata ajuti
ägenenud kriitikast. Sellel süsteemil on kokkupuuteid ning ühisjooni
J. Aaviku ja J. V. Veski muutkondade süsteemiga.

Muugi tegevusele oli iseloomulik, et ta otsis **sünteesi eri keelekor-
raldussuundade vahel**. Ta püüdis neilt võtta ja rakendada eesti kirja-
keele huvides kõik hea, mis neil oli anda: J. V. Veskit reeglipärasuse,
süsteemikindluse, loogilisuse, J. Aavikult keelt rikastavad ideed, A. Saa-
restelt, K. Leetbergilt ja R. Nurkselt rahvakeele arvestamise. Kuid ta ei
läinud kaasa kellegi äärmustega. Muuk ei esindanud ka markeeritult
ühtainsat keelekorralduspõhimõtet. Tema vaadetest võime neid välja
noppida mitu:

- 1) tegeliku kirjakeelekasutuse põhimõte – „... valida võistlevaist rööbasvormidest need, mis keeletarvitajate hulgas kõige **laiemal** määral on tunnustatud ning tarvitusel” („Eesti keeleõpetus” I, lk V);
- 2) kirjakeele traditsiooni põhimõte – uuendus „nõuab siiski energia-kulu tuhandeilt kirjutajailt, kõnelejailt ning kuulajailt-lugejailt. Teadvus sellest tõsiasjast sunnib ettevaatusele uuenduste esitamisel, sunnib kaaluma, kas soovitatav muudatus pakub sellevõrra paremusi, et tema läbiviimine tasundub. Nõuab ju iga uue asja õppimine energiakulu, kuid sel jõukulutusel on mõtet ainult siis, kui õpitav aine pakub õppijale mingi tunduva **paremuse**, kui temaga kaasas käivad **pahemused** ei ole liiga suured” („Eesti kirjakeele praegusest seisukorrast”, lk 59);
- 3) pedagoogiline põhimõte – vt eelmine tsitaat;
- 4) otstarbekohasuse põhimõte, mõistes selle all selgust ja lihtsust (süsteemipärasust ja järjekindlust) – nt soovitas *keelde* (mitte *keeles*), *raudset* (mitte *raudist*), *laskis* (mitte *lasi*), ei soovitanud *t(et)*-kesksõna. Seejuures pidas ta selgust ja ilmekust tähtsamaks kui lihtsust, nt pooldas astmevahelduslikku käänamist *otstarve* : *-tarbe, kõrb* : *kõrve*. „Et sarnane sõnade muutmisviis on keerulisem, ei tarvitse tulla arvesse, sest sünnipärasele, emakeeles üles kasvanud eestlasele ei ole selles keerulisuses midagi ülepääsmatut ..” („Häälikuseaduslikkus ja analoogilisus meie õigekeelsusnähtuste hindamismõdupuuna”, lk 13);
- 5) ilu põhimõte – „Tohiks olla ju lubatav teatava määraneni, kus otstarbekohasus selle all tunduvalt ei kannata, kirjakeelekorraldusel arvesse võtta ka kõlalise paremuse ja mitmekesisuse nõudeid” (seal samas, lk 17);
- 6) rahvakeelsuse põhimõte – nt pooldas mäarsõnalise seesütleva tugevat astet, mõne sõna lõputa sisseütlevat.

Muugi kindel usk oli, et normid on tarvilikud kõigile keelekasutajale, eriti koolidele ja ametiasutustele. Samas aga peab normistik olema sedavõrd elulähedane ja paindlik, et ta kasulikke keelearengu tendentse ei pidurdaks.

TIIU ERELT

ELMAR ELISTO – 100

Teeneka keelemehe, raamatute toimetaja ja Emakeele Seltsi auliikme Elmar Elisto sünnist möödus 26. novembril 2001 sada aastat ja tema surmast 15 aastat (suri 12. jaanuaril 1987. aastal).

Elmar Elisto sündis Järvamaal Aavere kooliõpetaja pojana. Ta õppis Vao algkoolis, Väike-Maarja kihelkonnakoolis ja Tallinnas Nikolai gümnaasiumis. Pärast mõneaastast vaheaega jätkas ta õpinguid Rakvere Poeglaste Realgümnaasiumis, mille lõpetas 1924. aastal. Aastail 1924–1931 õppis ta Tartu ülikoolis eesti filoloogiat.

Ta sai hea keelealase kooli ja kogemuse Akadeemilise Emakeele Seltsi juhatuse sekretärina (1927–1940), võttes aktiivselt osa keekeküsimuste arutamisest ja lahenduste leidmisest. Aastail 1931–1936 oli E. Elisto ühtlasi ka ajakirja Eesti Keel toimetuse sekretär. 1936–1940 töötas ta “Eesti rahvaleksikoni” teadusliku sekretärina, täites paljusid ülesandeid, olles nii koostaja ja peatoimetaja kui ka korrektor. Nii jõudis tema käe all 1940. aastani ilmuda 8 vihikut leksikoni.

1940–1941 oli E. Elisto keeleteoimetaja ENSV Töö Rahvakomissariaadis.

1941. aastal algas Elmar Elisto aastakümneid kestnud töö kirjastustes. 1941–1944 töötas ta Eesti Kirjastuse Tartu osakonnas peamiselt keeleõpikute korrektorina. Oktoobris 1944 sai temast kahe riikliku kirjastuse Ilukirjandus ja Kunst ja Pedagoogiline Kirjandus keeleline toimetaja Tallinnas ja 1945. aasta jaanuarist korrektooriosakonna juhataja.

1. detsembril 1949 ühendati viis kirjastust üheks suureks Eesti Riiklikuks Kirjastuseks (aastast 1964 Eesti Raamat). Aasta hiljem viidi E. Elisto üle ilukirjanduse toimetuse vanemtoimetaja kohale ülesandega toimetada eesti kirjandusklassika väljaandeid. Ta sai selle ülesande proletkultliku ja vulgaarsotsioloogilise märatsemise haripunktil. Publitseerimisel valitses ideoloogiline suva ja klassika redigeerimisel alles kogemusi omandav E. Elisto talitas nii, nagu tollal tavaks. Nii esines E. Vilde ja A. H. Tammsaare teoste sarjade esimestes köidetes eri väljaannete tekstide kontamineerimist. See, tollal üleliiduliselt kehtiv tava

kutsus esile kriitika meil ja diskussiooni Moskvast (1952–1954), mille tulemusena pääsesid taas valitsema tekstoloogia põhimõtted, autori viimane tahe. E. Elistogi ei pääsenud kriitikast, mida ta arvestas oma edasises töös. Peale Vilde ja Tammsaare teoste toimetas ta ka August Kitzbergi, C. R. Jakobsoni, Jakob Liivi jt valitud teoseid jpm.

Kohusetundlikkuse ja täpsuse poolest tuntud kogenud toimetajale usaldati ka paljude kirjandusteaduslike väljaannete toimetamine: “Kalevipoja” tekstikriitiline väljaanne (1961), suure eesti kirjanduse ajaloo kolm esimest köidet, paljud monograafiad ja artiklite kogumikud, teaduslikud personaalbibliograafiad (Kreutzwald, Koidula). Keeleteaduse väljaandmine läks 1965. aastal loodud kirjastusele Valgus, kuid erandina jäi Eesti Raamatule välja anda Emakeele Seltsi aastaraamat, et Elmar Elisto saaks jätkata selle toimetamist.

Elmar Elisto keelemehetegevus jätkus ka pärast sõda, kui ta töötas kirjastustes. Ta oli korduvalt valitud Emakeele Seltsi juhtorganitesse, oli ka 1970–1971 seltsi abiesimees. Suurte teenete eest pika aja jooksul seltsi ees valiti ta 1980. aastal seltsi auliikmeks.

Elmar Elisto võttis juhtivalt osa paljude keeleküsimumuste arutamisest ja lahendamisest. Ta osales E. Muugi “Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu” 8. trüki ettevalmistamisel (ilmus 1945), samuti osales ta eesti nimede vene keelde transkribeerimise reeglite väljatöötamisel 1946. aastal. E. Elisto oli Eesti Kirjanduse Seltsi keeleteoimkonnas (a-st 1938), Riikliku Kirjastuskeskuse keeleteoimkonnas (1941), kirjastustevahelises keelekomisjonis (alates 1947), kuulus Emakeele Seltsi keeleteoimkonda (1969–1975) ja vabariiklikku õigekeelsuskomisjoni (1960–1978). Samal ajal, 1960. ja 1970. aastatel juhtis ta kirjastuste keeleteoimkonda ja andis välja selle infolehte-seinalehte Keelekaja. Ta oli alati abivalmis andma keelenõu kõigile kirjastustöötajatele.

Elmar Elisto oli keelekorralduse demokraatliku suuna esindaja, lihtsa ja loomuliku keeletarvituse arendaja. Oma seisukohti avaldas ta tihti ajakirjanduses. Olulisemad neist töödest on koondatud raamatutesse “Keelelisi küsimusi” I (ilmus 1948 ja 1949) ja “Õigest keelest, tervest meelest. Keelelisi küsimusi II” (1976).

Elmar Elisto toimetaja- ja keelemehetegevus kestis üle poole sajandi ja on jätnud kustumatu jälje meie kultuurilukku ja keelearengusse.

JAAN TOOMLA

VILGAS KEELE-, KIRJANDUS- JA KOOLIMEES KARL MIHKLA

Karl Mihkla sündis 30. septembril 1901 Pärnus Räämal linatöölise perekonnas. Alghariduse sai ta Rääma vallakoolis, keskkooli Pärnu gümnaasiumis, mille lõpetas 1923. aastal. Aastail 1923–1930 ja 1943–1944 õppis ta Tartu ülikoolis eesti keele ja kirjanduse erialal (*mag. phil.* 1944, aastast 1948 *cand. phil.*).

1927–1960 töötas Karl Mihkla Tartu, Rakvere ja Tallinna keskkoolides eesti keele, kirjanduse, loogika ja psühholoogia õpetajana. Pärast viimast suurt sõda oli Mihkla Tallinna Polütehnilise Instituudi eesti keele, kirjanduse ja loogika vanemõpetaja ning selle instituudi ettevalmistusosakonna õppejõud. Lisaks pidas ta loenguid Tallinna Pedagoogilises Instituudis ja Tallinna Kultuuriülikoolis ning oli tegev Õpetajate Täiendusinstituudis. Ühtaegu oli ta koolmeister mõneski Tallinna üldhariduskoolis. Temast räägitakse kui mõnusast, lahedast ja heatujulisest õpetajast. Tema õpilased Reaalkoolist on kirjutanud, et Karl Mihkla polnud tähenärija, vaid sõbralik suunaja, kes pidas oma ainest väga lugu.

1946–1951 oli Karl Mihkla muude ametite kõrval Eduard Vilde muuseumi direktor. 1960–1970 oli ta Keele ja Kirjanduse Instituudi teadur ning juhtis süntaksigruppi. Sellest ametist läks Karl Mihkla pensionile. Ent tema rahulik puhkusel olemine nägi välja seesugune, et aina vilkalt ja rutulisemalt süüvis ta tööle, ehitas ja sättis tipp-topp korda A. H. Tammsaare muuseumi ning oli 1970–1980 selle teadustöötaja.

Karl Mihkla lahkus meie hulgast 10. märtsil 1980 Tallinnas. 30. septembril 2001 oleks mitmekülgne viljakas keeleteadlane ja kirjandusuurija ning kauaaegne koolimees saanud 100-aastaseks.

Tööd eesti keele heaks alustas Karl Mihkla juba üliõpilaspõlves. 1923 astus ta Emakeele Seltsi liikmeks, pidas ettekandeid ja avaldas kirjutisi. 1926. aastast peale tegutses ta ka murdekogujana. Koos Elmar Muugiga koostas ta “Eesti keskkooli-grammatika” I–V (1935–1936). Õpik ilmus korduustrükkides ja oli pikka aega keskkoolides tarvilisel.

Karl Mihkla koostas kogumiku “Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes” (1960, koos E. Treieriga) ja Johannes Aavikule pühendatud teo-

se “Üheksa aastakümnet” (1971, koos H. Vihmaga). Keele ja Kirjanduse Instituudis kirjutas Karl Mihkla ulatuslikke süntaksiuurimusi. Lauseõpetuse käsitlemisel jätkas ta traditsioonilist suunda. See nähtub teosest “Eesti keele lauseõpetuse põhijooned” I (1974).

Tunnustust väärrib Karl Mihkla kui kirjandusõpikute koostaja. Ilmusid “Lühike eesti kirjanduse ülevaade” (1930–131), “Eesti kirjanduse ülevaade” I–III (1932–1935), “Eesti kirjanduse õpik VIII–IX klassile” (1958, koos Ü. Tedrega) jm. Mihkla õpikud olid populaarsed, nad olid kirjutatud elavalt ja huvitavalt.

Kirjandusteadlasena avaldas Karl Mihkla 1930. aastatest peale arvukalt kirjutisi meie kirjanike kohta. Vaadeldavad on olnud Anna Haava, Marie Under, Gustav Suits, Ernst Särgava, Mait Metsanurk, August Mälk, August Jakobson, August Alle jt. Põhjalikumalt on käsitletud Lydia Koidulat, Eduard Vildet ja Anton Hansen Tammsaaret. Nende kohta on ta kirjutanud monograafiad “A. H. Tammsaare elutee ja looming” (1938), “Lydia Koidula elu ja looming” (1965), “Eduard Vilde elu ja looming” (1972).

Karl Mihkla on aastakümnete kestel talletanud kirjanikelt ja rahvasuust rohkesti kirjandusloolisi andmeid. Ta on huvi tundnud peamiselt teoste saamislugude ja tegelaste prototüüpide vastu.

Karl Mihkla on olnud teenekas kirjanduslooliste muuseumide asutaja. Tema osalusel on rajatud Lydia Koidula, Carl Robert Jakobsoni, Eduard Vilde ja Anton Hansen Tammsaare muuseum.

See on kõige linnulennulisem ülevaade Karl Mihkla tegevusest. Äratub imestust, kui töökas on Karl Mihkla olnud, kui palju ta on suutnud ja ette võtnud. Temas on olnud otsekui vedru, mis on pannud ta kiirustama, tõttama ja kaugele jõudma. Paistab, nagu oleks Karl Mihkla elanudki jooksujalu oma kodu, tööpaikade, uurijakabineti, uute korjemaa-de, rajatud muuseumide, arhiivide, raamatuvirnade, toimetuste ja trükkodade vahet. Kui ühe meeshinge kohta sobib ütelda “usin mesilane”, siis on see mees tingimata Karl Mihkla.

ELLI RIIKOJA

EMAKEELE SELTSILE SAADETUD VÕI KINGITUD KIRJANDUS 2001. AASTAL

Ajakirjad ja aastaraamatud

- Eesti Teaduste Akadeemia aastaraamat VI (33). 2000.** Tln 2001. 194 lk.
Estonian Academy of Sciences Year Book VI (33). 2000. Tln 2001. 111 lk.
Helsingin yliopiston tiedotuslehti. /Helsinki/ **2000.** 5–6. **2001.** 1, 2, 3, 4.
Kirjallisuudentutkijain Seuran Vuosikirja. 53. 2000. Rajatapauksia. Helsinki /2001/. 234 lk.
Neuphilologische Mitteilungen. Neuphilologischer Verein in Helsinki. **CI.** 2000. 4. **CII.** 1, 2, 3.
NNF. News. Nordic Network of Folklore. 3/2000, volume 3. 1, 2/2001, volume 4.
Sananjalka. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. **42.** 2000. Turku 2000. 286 lk.
SKY Journal of Linguistics. 13. 2000. Suomen kielitieteellisen yhdistyksen aikakauskirja. /Åbo 2000./ 294 lk.
Studia Fennica. Linguistica. Helsinki, SKS. **10.** Tapio Hokkanen. Slips of the tongue. Errors, repairs, and a model. /2001./ 223 lk.
Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. Helsinki. **89.** 2000. 304 lk.
Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. **2000.** 4. **2001.** 1–3.

Muid väljaandeid

- Ametniku keelekäsiraamat.** Õigusaktide ja muude dokumentide koostaja abiline. Tln Juura, Õigusteabe AS 2000. 200 lk. (Justiitsministeerium.)
Atlas Linguarum Europae (ALE). Perspectives nouvelles en géolinguistique. / Roma/ 1997. 310 lk.
Eesti-inglise metsanduslik minisõnastik. 1100 sõnaühendit. Tln AS Forest 1995. 87 lk.

- Eesti kirjakeele seletussõnaraamat.** Tln Eesti Keele Instituut . VI köide. T–V. 1. vihik. 2001.
- Eestile mõeldes.** Vabariigi Presidendi Akadeemiline Nõukogu. 1994–2001. Tln 2001. 197 lk.
- Eesti murrete sõnaraamat. II** /köide/ 10. vihik. Tln Eesti Keele Instituut 2001.
- Eesti mõistatused. I.** 1–1350. Koostanud A. Hussar, A. Krikmann, R. Saukas, P. Voolaid. Toimetanud A. Krikmann ja R. Saukas. Trt Eesti Keele Sihtasutus 2001. 892 lk.
- Jaani Eilart. **Raamatulooline Eesti. Kodumaa tundmise allikad.** Trt 2000. 126 lk.
- Esimesest algusest meie ajani.** Karl August Hermann 150. Koostanud Urmas Sutrop. Tln Eesti Keele Sihtasutus 2001. 287 lk. (Eesti Keele Instituut.)
- Grammaticalisation aréale et sémantique cognitive: les langues fenniques et sames.** Actes du Colloque International du C.N.R.S. tenu les 9 et 10 avril 1999 en Sorbonne. Oural 1. 221 lk.
- Mati Hint. **Häälikutest sõnadeni.** Eesti keele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal. Teine, ümbertöötatud trükk. Tln 1998. 317 lk.
- IAAK. Kristian Jaak Peterson 200.** /Tln/ Eesti Keele Sihtasutus. 425 lk. (Eesti Keele Instituut, Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.)
- Johannes Aavik ja Eesti keeleuendus. Bibliograafia 1901–1996.** Helgi Vihma. Toimetanud Karin Ribenis. Tln 2000. 511 lk. (Eesti Kirjandusmuuseum, Johannes Aaviku Selts.)
- Keelereform ja raamat.** Koostanud ja toimetanud Helgi Vihma. Tln 1993. 209 lk. (Eesti Rahvusraamatukogu toimetised III.)
- Keeleõpetaja metoodikavihik.** /Tln TEA Kirjastus 2000./
- /1/ Eesti keele grammatika õpetamise võimalusi. Ingrid Krall, Elle Sõrmus. 45 lk.
  - /2/ Keelekeskkond võõrkeeleõppe toetajana. Tiina Kikerpill, Leelo Kingisepp. 48 lk.
  - /3/ Kirjutamisoskuse arendamine. Piret Kärtner. 45 lk.
  - /4/ Kuulamisoskuse arendamine. Piret Kärtner. 40 lk.
  - /5/ Kõnelemisoskuse arendamine. Piret Kärtner. 45 lk.
  - /6/ Lugemisoskuse arendamine. Piret Kärtner. 54 lk.
  - /7/ Sõnavara õpetamine. Kristi Saarso. 53 lk.
  - /8/ Video võõrkeeletunnis. Ene Peterson. 48 lk.
  - /9/ Vigade parandamine. Diana Maisla. 46 lk.
  - /10/ Võõrkeeletunni planeerimine ja ülesehitus. Hiie Asser, Maire Küppar. 47 lk.

- /11/ Ülevaade võõrkeeleeõppe meetoditest. Leelo Kingisepp, Elle Sõrmus. 60 lk.
- Keelteoskus kui kultuuri osa.** Koostanud Jaan Õispuu. Toimetanud Marje Joalaid. Tln TPÜ Kirjastus 2001. 127 lk. (Tallinna Pedagoogikaülikool. Läänemeresoome keelte õppetool.)
- Kelläga kahr.** Seto jutusõ. Jutustaja Leeni ja Heino Sõrmus. 2001. 32 lk.
- Kelläga kahr.** Seto jutusõ ja pilliluu. /CD/
- Krista Kerge. **Eesti süntaks võõrkeeleeõppe praktikule.** Käsiraamat. /Tln TEA Kirjastus 2000./ 215 lk.
- Kodukaja.** Sääritsa küla mälestusteraamat. Alatskivi 2000. 81 + 4 lk. (Liivi Muuseum.)
- Ott Kurs, Hagani Gayýblý. **Eesti-türgi, türgi-eesti turistsõnastik.** Tartu Ülikooli Kirjastus /2000/. 257 lk.
- Eduard Leppik. **Udriku mõis.** Võduvere 2001. 91 lk.
- Meeme Liivak. **Kaks sammu sissepoole.** Ringmängulaulud. Talmar & Põhi kirjastus 2000. 84 lk.
- Uno Liivaku. **Kirjakeel ja kirjasõna.** Tln 1999. 189 lk. (Keeletark soovitab I.)
- Livõd tekstõd. Lõbiešu teksti.** Rõga 1991. 77 lk. /Rotaprint./
- Marjo Mela. **Latvian virolaiset.** Historia, kieli ja kulttuuri. Helsinki SKS, 2001. 213 lk. (Bibliotheca historica. 69.)
- Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki.** Helsinki.
- LVIII.** Päivi Koivisto-Alanko. Abstract Words in Abstract Worlds: Directionality and Prototypical Structure in the Semantic Change in English Nouns of Cognition. 2000. 270 lk.
- LIX.** Aune Österman. "Where your treasure is, there is your heart". A corpus-based study of THERE compounds and THERE/WHERE subordinators in the history of English. 2001. 287 lk.
- Antidea Metsa, Anne Jänese. **Sulle, õpetaja.** Eesti keele suhtlusõpik kesktasemele. /Tln/ TEA /2000./ 260 lk.
- Noored filoloogid.** Valik üliõpilastõid. Tln TPÜ Kirjastus 2001. 171 lk. (Tallinna Pedagoogikaülikool. Läänemeresoome keelte õppetool.)
- Felix Oinas. **Tuul heidab magama** ja teisi esseid. Tln Keel ja Kirjandus 1999. 276 lk.
- Vilja Oja. **Linguistic Studies of Estonian Colour Terminology.** Tartu University Press /2001/. 191 lk. (Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis. 9.)
- Onomastica Uralica.** Selected Bibliography of the Onomastics of the Uralian Languages. **1a, 1b.** Edited by István Hoffmann. Debrecen-Helsinki 2001. 469 lk.

- Opuscula Uralica.** Finsk-ugriska institutionen, Uppsala universitet. 2001.
4. Ulla Swedell. Finska och samiska ortnamn i Sverige. 104 lk.
  5. Jan Persson. Flykten över Östersjön. En studie över estlandssvenskarnas uppbrott från fäderneslandet Estland. 39 lk.
- Hille Pajupuu. **Kuidas kohaneda vööras kultuuris?** Käsiraamat. /Tln 2000/. 96 lk.
- Jaak Peebo. **Wastse Testamendi lugu.** /Tln/ Eesti Keele Sihtasutus /2001/. 47 lk.
- Kaarel Peerna. **Eesti-hispaania sõnaraamat.** Varrak /1994/. 424 lk.
- Professor Paul Ariste bibliograafia. 1921–2000.** Trt 2000. 255 lk + 8 lk illustr. (Tartu Ülikooli Raamatukogu. Tartu Ülikooli Paul Ariste Soome-ugri Põlisrahvaste Keskus.)
- Raimo Raag. **Folk och språk i Estland.** 25 lk. (Göteborgs universitet. Finsk-ugriska seminariet. Rapport 7/2000.)
- Raamatu osa Eesti arengus.** Toimetanud Tõnu Tender. Trt 2001. 343 lk.
- The Roots of Peoples and Languages of Northern Eurasia II and III.** Szombathely 30.9.–2.10.1998 and Loona 29.6.–1.7.1999. Edited by Ago Künnap. Trt, University of Tartu. Division of Uralic Languages/Societas Historiae Fenno-Ugricae, 2000. 404 lk. (Fenno-Ugristica 23/Historica Fenno-Ugrica.)
- 100 aastat akadeemilist eesti keele õpet Uppsala ülikoolis.** Eesti keele ja keelepoliitika ettekanded. Uppsala-Tartu 2001. 11 lk.
- Juhani Salokannel. **Sielunsilta.** Suomen ja Viron kirjallisia suhteita 1944–1988. Helsinki SKS /1998/. 310 lk. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 680.)
- Soome-eesti-inglise koosolekusõnavara.** Koostanud Liisa Löfman, Jaakko Lehtonen, Ants Pihlak. Tln Eesti Entsüklopeediakirjastus 1991. 125 lk.
- Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia.** Helsinki.
238. Raija Bartens. Permiläisten kielten rakenne ja kehitys. 2000. 372 lk.
  239. Sophie Capdeville. Le fonds Lapponica des Fellman. Catalogue raisonné. 2001. 218 lk.
  240. H. Paasonens surgutostjakische Textsammlungen am Jugan. Neu transkribiert, bearbeitet, übersetzt und mit Kommentaren versehen von Edith Vértes. 2001. 111 lk.
  241. Maria Zaitseva. Vepsän kielen lauseoppia. 2001. 150 lk.
- Suvun suuri kertomus.** Muistitietoa itsenäisen Suomen vaiheista. Toimittanut Pauliina Latvala. Helsinki SKS /2001/. 295 lk. (Kansanelämän kuvauksia 53.)

- Svenska sagor och sägner.** 6. Uppsala /1953/. 199 lk.
- Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised.** Trt.
16. Eesti keele allkeeled. Toimetaja Tiit Hennoste. 2000. 203 lk.
17. Keele kannul. Pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks. 2001. 361 lk.
- Tietolipas.** Helsinki SKS.
155. Kultuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. Toimittaneet Bo Lönnqvist, Elina Kiuru, Eeva Uusitalo. 1999. 287 lk.
167. Renessanssin tiede. Toimittaneet Timo Joutsivuo ja Heikki Mikkeli. 2000. 446 lk.
169. Iiro Kajanto. Latina, kreikka ja klassinen humanismi Suomessa keskiajalta vuoteen 1828. 328 lk.
170. Lars Levi Laestadius. Lappalaisten mytologian katkelmia. Toimittanut Juha Pentikäinen. Suomentanut Risto Pulkkinen. 2000. 379 lk.
171. Jyri Vuorinen. Aitoja ja alueita. Kirjoituksia estetiikasta. 2001. 257 lk.
172. Venäläinen formalismi. Antologia. Toimittaneet Pekka Pesonen ja Timo Suni. Suomentanut Timo Suni. 2001. 360 lk.
173. Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia. Toimittaneet Johanna Ruusuvoori, Markku Haakana ja Liisa Raevaara. 2001. 228 lk.
174. Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Toimittaneet Outi Alanko ja Tiina Käkälä-Puumala. 2001. 319 lk.
- Eeva Elina Uotila. **Selected loans into Finnish and Baltic-Finnic** (and some aspects of Finnish grammar). Napoli 2000. 270 lk. (Istituto Universitario Orientale.)
- URSUS.** Skriftserie utgiven av Finsk-ugriska institutionen i Uppsala. Uppsala.
6. Mária Dugántsy (red.). Kvinnobilder i finsk-ugrisk folktradition. 2000. 145 lk.
7. Nils-Erik Hansegård. Dialekt eller språk. Om de västsamiska och norrbottensfinska skriftspråken. 2000. 192 lk.
8. Daniel Gustafsson. Transposing Genius. Biographical and Lyrical Representation of Béla Bartók. 2001. 143 lk.
- Wastne Testament. 1686.** /Tln/ Eesti Keele Sihtasutus /2001/. 483 lk. (Eesti Keele Instituut.)
- Õigus ja keel.** Teemailine valik Õiguskeeles aastatel 1995–1999 ilmunud kirjutistest. Tln Juura, Õigusteabe AS 2000. 224 lk. (Justiitsministeerium.)

EMAKEELE SELTSI LIIKMETE NIMESTIK SEISUGA 31.12.2001

Auliikmed:

Ahven, Eeva (Tallinn)
Alvre, Paul (Tartu)
Laks, Meinhard (Sonda, Ida-Virumaa)
Leppik, Eduard (Kadrina, Lääne-Virumaa)
Must, Mari (Tallinn)
Pall, Valdek (Tallinn)
Peegel, Juhan (Tartu)
Rätsep, Huno (Tartu)
Tedre, Ülo (Tallinn)

Tegevliikmed:

Adamson , Kai (Tallinn)	Elstrok , Helmut (Tapa)
Adler , Elna (Tallinn)	Erelt , Mati (Tallinn)
Admann , Aino (Tallinn)	Erelt , Pekka (Tallinn)
Ainsaar , Sirje (Saku, Harjumaa)	Erelt , Tiiu (Tallinn)
Allik , Helgi (Kuressaare)	Erm , Ilse (Pärnu)
Alver , Jaan (Tallinn)	Ernits , Enn (Tartu)
Ambus , Ada (Tallinn)	Gustavson , Heino (Tallinn)
Annus , Endel (Tallinn)	Haak , Anu (Tallinn)
Argus , Reili (Tallinn)	Habicht , Külli (Tartu)
Brambat , Benita (Tallinn)	Hagel , Ellen (Tartu)
Eek , Arvo (Tallinn)	Hagu , Paul (Tartu)
Eelmäe , August (Tallinn)	Halling , Tiina (Tartu)
Eenlaid , Kaja (Tartu)	Hausenberg , Anu-Reet (Tallinn)
Ehasalu , Epp (Tallinn)	Heinsoo , Heinike (Tartu)

Helk, Luule (Tallinn)
Help, Toomas (Tallinn)
Hendrikson, Ülle (Tartu)
Henno, Kairit (Tartu)
Hennoste, Tiit (Tartu)
Hiiemäe, Mall (Tartu)
Hinrikus, Rutt (Tartu)
Hint, Mati (Tallinn)
Hussar, Annika (Saku, Harjumaa)
Ilus, Anu (Tallinn)
Jaago, Tiiu (Tartu)
Jaanits, Lembit (Tallinn)
Joalaid, Marje (Tallinn)
Juhkam, Evi (Tallinn)
Jõgi, Aino (Tartu)
Jõgi, Mai (Kiiu, Harjumaa)
Jõulu, Kaleph (Viiratsi, Viljandi-
maa)
Järve, Priit (Tallinn)
Jürgenstein, Lea (Tartu)
Jürman, Hans (Tallinn)
Kaal, Helju (Tallinn)
Kaalep, Ain (Elva)
Kadai, Üllar (Hargla, Valgamaa)
Kaevats, Mall (Tallinn)
Kaivapalu, Annekatrin (Kärdla)
Kalda, Maie (Tallinn)
Kaldamäe, Karin (Tallinn)
Kaljuste, Aino (Tallinn)
Kalkun, Kalev (Ruusmäe, Võru-
maa)
Kallas, Enda (Häädemeeste, Pär-
numaa)
Kallasmaa, Marja (Tallinn)
Kals, Aldo (Tartu)
Karelson, Rudolf (Tallinn)
Karise, Kalli-Merike (Tallinn)
Karlep, Karl (Tartu)

Karu, Ellen (Tallinn)
Kasak, Enn (Tartu)
Kasepalu, Aleks (Tartu)
Kasik, Reet (Tartu)
Kask, Ann (Tartu)
Kendla, Mari (Tallinn)
Kerge, Krista (Tallinn)
Kern, Katrin (Tartu)
Keskpaik, Tiiu (Tartu)
Kesküla, Liina (Tallinn)
Kiik, Heino (Tallinn)
Kiin, Aili (Viljandi)
Kiisverk, Taima (Tallinn)
Kiivit, Leena (Laagri, Harjumaa)
Kikas, Kristel (Tartu)
Kindlam, Ester (Viljandi)
Kingisepp, Leelo (Tallinn)
Kingisepp, Valve-Liivi (Tartu)
Kingo, Viive (Tartu)
Kippar, Pille (Tallinn)
Kippasto, Anu (Tartu) (praegu
Ungaris)
Klaas, Birute (Tartu)
Klandorf, Aime (Kehtna, Rapla-
maa)
Klaus, Väino (Tallinn)
Kokla, Paul (Tallinn)
Kont, Ilse (Tallinn)
Kont, Karl (Tallinn)
Kraut, Einar (Tallinn)
Krikmann, Arvo (Tartu)
Kristian, Maimo (Tallinn)
Kroll, Reet (Tartu)
Kross (Niit) Ellen (Tallinn)
Kross, Jaan (Tallinn)
Kullus, Valve (Uhe k, Ida-Viru-
maa)
Kuresoo, Uno (Elva)

Kurs, Ott (Tartu)
Kurvits, Ülo (Tallinn)
Kuutma, Kristin (Tallinn) (praegu USAs)
Kõiva, Mare (Tartu)
Kõiva, Otilie (Tartu)
Kõivupuu, Marju (Tallinn)
Kärner, Indrek (Tartu)
Käsi, Inge (Kolkja, Tartumaa)
Künnap, Ago (Tartu)
Küüts, Astrid (Laagri, Harjumaa)
Laagus, Aino (Tartu)
Laan, Ilmar (Tallinn)
Laanekask, Heli (Tartu)
Laanest, Arvo (Tallinn)
Laanpere, Helga (Tallinn)
Lahti, Ilmari (Tallinn)
Langemets, Andres (Tallinn)
Langemets, Margit (Tallinn)
Langsepp, Olaf (Tartu)
Lauk, Epp (Tartu)
Laul, Silvia (Tallinn)
Laur, Lilian (Tallinn)
Leemets, Helle (Tallinn)
Leemets, Tiina (Tallinn)
Leivo, Maeve (Linte k, Põlvamaa)
Leosk, Arvi (Navi, Võrumaa)
Lepajõe, Kersti (Tartu)
Lepik, Ester (Tallinn)
Leppik, Merle (Koigu k, Võrumaa)
Leppik, Nansi (Tallinn)
Leppik, Peep (Helme)
Lias, Tiina (Tallinn)
Liiv, Ellen (Tartu)
Liivak, Sander Alfred (Tallinn-Tartu)
Liivaku, Uno (Tallinn)
Lindström, Liina (Tartu)
Lipasti, Järvi (Tartu)

Lonn, Varje (Tallinn)
Lään, Liina (Tartu)
Maanso, Viivi (Tallinn)
Maasik, Aita (Tartu)
Madisso, Maia (Tartu)
Maksim, Tiit (Tallinn)
Malt, Alo (Tartu)
Mereste, Uno (Tallinn)
Meri, Mart (Tallinn)
Mets, Helle (Tallinn)
Metslang, Helle (Tallinn)
Metstak, Vilma (Rakvere)
Mihkels, Andres (Tallinn)
Miller, Voldemar (Tallinn)
Mirov, Ruth (Tallinn)
Muischnek, Kadri (Tartu)
Mäearu, Sirje (Tallinn)
Mäger, Eleonora (Tallinn)
Mäik, Vaina (Tallinn)
Märtson, Marju (Tallinn)
Neetar, Helmi (Tallinn)
Nigol, Salme (Tartu)
Nigols, Helju (Tallinn)
Niit, Ellen (Tartu)
Niit, Heldur (Laagri, Harjumaa)
Nilbe, Sirje (Tallinn)
Norvik, Madis (Tallinn)
Norvik, Piret (Tallinn)
Nurk, Anu (Tartu)
Oja, Endla (Tartu)
Oja, Vilja (Tallinn)
Ojanurme, Tiiu (Tartu)
Olesk, Peeter (Tartu)
Olesk, Sirje (Tartu)
Ollisaar, Martin (Tallinn)
Onga, Mare (Tartu)
Tamm, Kadri (Elva)
Tamm, Vally (Valga)

Ootsing, Sirje (Tallinn)
Orav, Mart (Tartu)
Org, Ervin-Ahti (Tartu)
Paabo, Olaf (Tartu)
Paide, Madis (Tartu)
Pajumaa, Elsa (Tallinn)
Pajupuu, Hille (Tallinn)
Pajupuu, Jaan (Tallinn)
Pajusalu, Karl (Tartu)
Pajusalu, Renate (Tartu)
Parbus, Ülo (Tartu)
Parmasto, Erast (Tartu)
Paul, Toomas (Tallinn)
Peebo, Jaak (Elva)
Pent, Sirle (Hageri, Raplamaa)
Pihelgas, Kaire (Tallinn)
Piho, Mare (Tartu)
Pino, Veera (Tartu)
Pirso, Urve (Tartu)
Pool, Raili (Tartu)
Potseps, Vaike (Tartu)
Pruuli, Külvi (Tartu)
Punga, Leili (Tartu)
Põllu, Kaljo (Tallinn)
Päll, Peeter (Tallinn)
Raadik, Maire (Tallinn)
Raielo, Juta (Tallinn)
Raisma, Marta (Tartu)
Raitar, Maie (Tartu)
Rajamets, Harald (Tallinn)
Rajamets, Salme (Olustvere, Viljandimaa)
Rajando, Helju (Tartu)
Rammo, Sirje (Tartu)
Rannut, Mart (Loo, Harjumaa)
Rannut, Ülle (Loo, Harjumaa)
Ratso, Sirje (Laagri, Harjumaa)
Raud, Maret (Tallinn)
Raudsep, Loreida (Tallinn)
Repän, Nikolai (Tartu)
Ribenis, Karin (Tallinn)
Riikoja, Elli (Tallinn)
Romet, Anne (Tallinn)
Ross, Eevi (Tallinn)
Ross, Jaan (Tallinn)
Ross, Kristiina (Tallinn)
Rääbis, Andriela (Tartu)
Rüütel, Ingrid (Tartu-Tallinn)
Saar, Edgar (Tartu)
Salo, Age (Tartu)
Salo, Monika (Tartu)
Salus, Urve (Laagri, Harjumaa)
Saluäär, Anu (Tallinn)
Salve, Kristi (Tartu)
Sang, Joel (Tallinn)
Sarv, Ain (Tallinn)
Sarv, Ingrid (Tartu)
Sarv, Mari (Tartu)
Sarv, Marju (Rapla)
Sarv, Mikk (Rapla)
Sarv, Vaike (Tallinn)
Sarv, Õie (Tallinn)
Saukas, Rein (Tartu)
Sedrik, Meeli (Tartu)
Seilenthal, Tõnu (Tartu)
Sepp, Arvi (Raplamaa)
Sepp, Ene (Tallinn)
Sepp, Mare (Tartu)
Sooberg, Jüri (Tallinn)
Soosaar, Sven-Erik (Tallinn)
Susi, Mart (Tallinn)
Sutrop, Urmas (Tallinn)
Süvalep, Ele (Tartu)
Tael, Kaja (Tallinn) (praegu Inglismaal)
Tamla, Toomas (Tallinn)

Tamme, Mari (Tallinn)
Tammo, Eha (Võru)
Tarand, Mari (Tallinn)
Tasa, Rita (Tallinn)
Tavel, Lehte-Mai (Haabneeme, Harjuma
 jumaa)
Teder, Eerik (Tallinn)
Tender, Tõnu (Tartu)
Tenjes, Silvi (Tartu)
Teras, Pire (Põltsamaa)
Tiits, Mai (Tallinn)
Tomingas, Silva (Saku, Harjuma
 a)
Tomson, Ülle (Valga)
Toom, Maren (Tallinn)
Toomsalu, Ülo (Tallinn)
Tormis, Veljo (Tallinn)
Torop, Peeter (Tartu)
Troska, Gea (Tallinn)
Trummal, Külli (Tartu)
Tuldava, Juhan (Tartu)
Tulviste, Peeter (Tartu)
Tõnurist, Igor (Tallinn)
Uibo, Udo (Tallinn)
Uind, Katrin (Tartu)
Undusk, Jaan (Tallinn)
Undusk, Rein (Tallinn)
Uuspõld, Ellen (Tartu)
Uuspõld, Leonhard (Tartu)
Vaba, Lembit (Saku, Harjuma
 a)
Vainik, Ene (Tallinn)
Valdre, Tiia (Tallinn)
Valge, Jüri (Tartu)

Valk, Ülo (Tartu)
Vare, Silvi (Tallinn)
Veidemann, Andra (Tallinn)
Veidemann, Rein (Tallinn)
Veismann, Ann (Tartu)
Vende, Kullo (Tallinn)
Verschik, Anna (Tallinn)
Veskis, Leidi (Tallinn)
Vettik, Aime (Tabasalu, Harjuma
 a)
Vider, Kadri (Tartu)
Vihma, Helgi (Tallinn)
Vihman, Mati (Tallinn)
Viikberg, Jüri (Tallinn)
Viires, Ants (Tallinn)
Viitso, Tiit-Rein (Tartu)
Viks, Ülle (Tallinn)
Vilbaste, Marju (Tallinn)
Villup, Astrid (Tartu)
Viluoja, Eha (Tallinn)
Vingissar, Endel (Suure-Jaani, Viljan-
 dimaa)
Vinkel, Aarne (Tallinn)
Vissel, Anu (Nõo)
Voll, Piret (Tallinn)
Volmer, Juta (Tartu)
Võlli, Kai (Tallinn)
Vääri, Eduard (Tartu)
Vääri, Reet (Tartu)
Õim, Asta (Tallinn)
Õim, Haldur (Tartu)
Õispuu, Jaan (Saue, Harjuma
 a)
Õpik, Elina (Tallinn)

Välisliikmed:

Aro, Kari (Turu, Soome Vabariik)
Blokland, Rogier (Holland)
Boiko, Kersti (Riia, Läti Vabariik)
Galkin, Ivan (Joõkar-Ola, Marimaa)
Kallio, Jussi (Helsingi, Soome Vabariik)
Karma, Tõnu (Riia, Läti Vabariik)
Keevallik, Leelo (Uppsala, Rootsi Kuningriik)
Koponen, Eino (Helsingi, Soome Vabariik)
Koski, Mauno (Turu, Soome Vabariik)
Krull, Diana (Stockholm, Rootsi Kuningriik)
Laakso, Johanna (Helsingi, Soome Vabariik)
Laalo, Klaus (Helsingi, Soome Vabariik)
Laukkanen, Kari (Helsingi, Soome Vabariik)
Lehiste, Ilse (Ohio, USA)
Lindström, Irja (Vantaa, Soome Vabariik)
Lähteenkorva, Tauno (Oulu, Soome Vabariik)
Mokány, Katalin (Budapest, Ungari Vabariik)
Mokány, Sándor (Budapest, Ungari Vabariik)
Mürk, Harri (Toronto, Kanada)
Nemvalts, Peep (Uppsala, Rootsi Kuningriik)
Nissilä, Leena (Oulu, Soome Vabariik)
Puntila, Matti (Vantaa, Soome Vabariik)
Raag, Raimo (Uppsala, Rootsi Kuningriik)
Raag, Virve (Uppsala, Rootsi Kuningriik)
Remes, Hannu (Joensuu, Soome Vabariik)
Salasoo, Tiiu-Ann (Roseville, Austraalia Liit)
Steinhardt, Claudia-Maria (Hamburg, Saksamaa Liitvabariik)
Sulkala, Helena (Kempele, Soome Vabariik)
Söderman, Tiina (Helsingi, Soome Vabariik) (praegu Tartus)
Zaitseva, Maria (Petroskoi, Karjala)
Tarakanov, Ivan (Ipevsk, Udmurdi Vabariik)
Vassikova, Liidia (Joõkar-Ola, Marimaa)
Wiik, Kalevi (Turu, Soome Vabariik)
Winkler, Eberhard (München, Saksamaa)

LÜHENDID

a) Arhiivid, asutused, kogud, väljaanded

- ACUT** = Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis), Tartu
- AI** = Ajaloo Instituut
- EEW** = J. Mägiste, Estnisches etymologisches Wörterbuch, Helsinki, 1982–1983, 2000
- EK** = Eesti Keel, Tartu
- EKI** = Eesti Keele Instituut
- EKirj** = Eesti Kirjandus, Tartu
- EKG** = Eesti keele grammatika (II – 1993, I – 1995), Tallinn
- EKM** = Eesti Kirjandusmuuseum
- EKMS** = A. Saareste, Eesti keele mõisteline sõnaraamat, Stockholm 1958–1979
- EKS** = Eesti Kirjanduse Selts
- ERA** = Eesti Rahvaluule Arhiiv
- ES** = Emakeele Selts
- ESA** = Emakeele Seltsi aastaraamat, Tallinn–Tartu
- EST** = Emakeele Seltsi toimetised, Tallinn
- EÕS** = Eesti Õigekeelsuse-sõnaraamat, Tartu M25 – 1937
- FU** = Fenno-ugristica, Tartu
- FUF** = Finnisch-ugrische Forschungen, Helsinki
- Km** = Kodumurre, Tallinn
- KK** = Keel ja Kirjandus, Tallinn
- KKI** = Keele ja Kirjanduse Instituut
- KKIU** = Keele ja Kirjanduse Instituudi Uurimused, Tallinn
- KM** = ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum
- KM KO** = Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakond
- KM RO** = Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakond
- KSVK** = Kalevalaseuran vuosikirja, Helsinki
- LSFU** = Lexica Societatis Fenno-ugricae, Helsinki
- LV** = Linguistica Uralica, Tallinn
- RAKA** = ENSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (praegu Eesti Ajalooarhiiv)
- SKES** = Suomen kielen etymologinen sanakirja, Helsinki 1955–1981
- SKS** = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- SKST** = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, Helsinki
- SMS** = Suomen murteiden sanakirja, Helsinki
- SSA** = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja, Helsinki, 1992–2000
- SUS** = Suomalais-ugrilainen Seura

SUSA = Suomalais-ugrilaisen Seuran
Aikauskirja, Helsinki
SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran
Toimituksia, Helsinki
ŃŃŃ = Ńiããõñêíã ôèííí-óãðíãããã-
íèã, òàèèèí
TA = Eesti Teaduste Akadeemia
ŃŃŃ = Òàððóñêéé Āĩñóããðñòããííúé
Óíèããðñèòãò
TRÜ = Tartu Riiklik Ülikool
TÜ = Tartu Ülikool
UAJb = Ural-altaische Jahrbücher,
Wiesbaden
Ujb = Ungarische Jahrbücher, Berlin–

Leipzig
VhGEG = Verhandlungen der Gelehr-
ten Estnischen Gesellschaft, Dor-
pat (Tartu)
Vir = Virittäjä, Helsinki
VÕS = E. Muuk, Väike õigekeelsus-
sõnaraamat
Wied = F. J. Wiedemann, Ehstnisch-
deutsches Wörterbuch
ÕES = Õpetatud Eesti Selts
ÕEST = Õpetatud Eesti Seltsi Toime-
tused, Dorpat (Tartu)
ÕS = Eesti keele sõnaraamat, Tallinn
1999

b) Keeled, murded, murrakud

Amb = Ambla
Ann = Anna
asks = alamsaksa keel
Aud = Audru
bsks = baltisaksa keel
bulg = bulgaaria keel
e = eesti keel
eL = lõunaeesti murded (~ lõuna-
murded)
Emm = Emmaste
eP = põhjaeesti murded (~ põhja-
murded)
er (mdE) = ersa (~ ersamorva) keel
eR = rannikumurre (~ kirderanniku-
murre)
eRI = rannikumurde idaosa (~ kirde-
rannikumurde idaosa)
germ = germaani keeled
h = handi keel
Hag = Hageri

Han = Hanila
Har = Hargla
Hel = Helme
Hi = Hiiumaa
hisp = hispaania keel
HJn = Harju-Jaani
Hlj = Haljala
Hls = Halliste
holl = hollandi keel
Hää = Häädemeeste
I (ePI) = idamurre
Iis = Iisaku
ing = inglise keel
is = isuri keel
isAL = isuri keele Alam-Luuga murre
isH = isuri keele Hevaha murre
isO = isuri keele Oredepi murre
isS = isuri keele Soikola murre
it = itaalia keel
Jaa = Jaani

JJn = Järva-Jaani	Ksi = Kursi
JMd = Järva-Madise	Kul = Kullamaa
Juu = Juuru	Kuu = Kuusalu
Jõe = Jõelähtme	Kõp = Kõpu
Jõh = Jõhvi	Käi = Käina
Jäm = Jämaja	Kär = Kärla
Jür = Jüri	küsks = keskülemsaksa keel
k = komi keel	L (ePL) = läänemurre
K (ePK) = keskmurre	lad = ladina keel
Kaa = Kaarma	Lai = Laiuse
Kad = Kadrina	ld = leedu keel
Kam = Kambja	Lei = Leivu
kam = kamassi keel	Lih = Lihula
Kan = Kanepi	lms = läänemeresoome keeled
kasks = keskalamsaksa keel	LNg = Lääne-Nigula
Kei = Keila	lp = lapi keel
Khk = Kihelkonna	lpN = Norra murre (norralapi m)
Khn = Kihnu	It = läti keel
kholl = keskhollandi keel	Lut = Lutsi
Kir = Kirbla	Iv = liivi keel
KJn = Kolga-Jaani	Lüg = Lügane
Kod = Kodavere	M (eLM) = Mulgi murre
Koe = Koeru	Mar = Martna
Kos = Kose	md = mordva keeled
kr = kreeka keel	mdE vt er
Kra = Kraasna	mdM vt mo
Krj = Karja	Mih = Mihkli
krj = karjala keel	MMg = Maarja-Magdaleena
krjA = Aunuse murre (aunusekarjala m)	mns = mansi keel
krjK = Kalinini murre (kalininikarjala m) ~ murrakud	mo (mdM) = mokša (~ mokšamordva keel)
krjL = lõunamurre (lõunakarjala m)	mr = mari keel
krjLü = Lüüdi murre	Muh = Muhu
krjP = põhjamurre (põhjakarjala m)	Mus = Mustjala
Krk = Karksi	Mär = Märjamaa
Krl = Karula	Nai = Naissaare
Kse = Karuse	Nis = Nissi
	Noa = Noarootsi

Nõo = Nõo
Ote = Otepää
ou = obiugri keeled
Pai = Paide
Pal = Palamuse
Pee = Peetri
Pha = Püha
Phl = Pühalepa
Pil = Pilistvere
PJg = Pärnu-Jaagupi
Plt = Põltsamaa
Plv = Põlva
pm = permi keeled
pr = prantsuse keel
prov = provantsaali keel
Pst = Paistu
Puh = Puhja
Pä = Pärnumaa
Pär = Pärnu
Pöi = Pöide
Rak = Rakvere
Ran = Rannu
Rap = Rapla
Rei = Reigi
Rid = Ridala
Ris = Risti
rts = rootsi keel
Ruh = Ruhnu
Rõn = Rõngu
Rõu = Rõuge
Räp = Rääpina
S (ePS) = saarte murre
Sa = Saaremaa
Saa = Saarde
sam = samojeedi keeled
San = Sangaste
Se = Setumaa
Sim = Simuna
SJn = Suure-Jaani
skr = sanskriti keel
sks = saksa keel
sm = soome keel
s-u = soome-ugri keeled
T (eLT) = Tartu murre
Tln = Tallinn
TMr = Tartu-Maarja
Tor = Tori
Trm = Torma
Trt = Tartu
Trv = Tarvastu
Tõs = Tõstamaa
Tür = Türi
udm = udmurdi keel
ug = ugri keeled
ukr = ukraina keel
ung = ungari keel
Urv = Urvaste
uu = uurali keeled
V (eL) = Võru murre
Vai = Vaivara
Var = Varbla
Vas = Vastseliina
vdj = vadja keel
Vi = Virumaa
VId = Võru murde idaosa
Vig = Vigala
Vil = Viljandi
VJg = Viru-Jaagupi
vlg = volga keeled
vlgyn = valgevene keel
Vll = Valjala
VMr = Väike-Maarja
vn = vene keel
VNg = Viru-Nigula
Vor = Vormsi
vpr = vanaprantsuse keel

vprs = vanapreisi keel
vprov = vanaprovanssaali keel
vps = vepsa keel
Võn = Võnnu

Vän = Vändra
viüks = vanäülemsaksa keel
Äks = Äksi

